

Kehotunnekasvatuksen toteutuminen Vantaan varhaiskasvatusyksikössä

Ayshat Matsieva

Elisabeth Saifoulina

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kehotunnekasvatuksen toteutuminen Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä

Ayshat Matsieva
Elisabeth Saifoulina
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2023

Elisabeth Saifoulina, Ayshat Matsieva

Kehotunnekasvatuksen toteutuminen Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä

Vuosi

2023

Sivumäärä

45

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, millä tavalla kehotunnekasvatus toteutuu valitsemamme Vantaan varhaiskasvatusyksikössä opettajien näkökulmasta. Tavoitteena oli edistää varhaiskasvatusyksikössä toteutuvaa kehotunnekasvatusta selvittämällä varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja kehittämistarpeita.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostui lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheista, seksuaalioikeuksista, seksuaalikasvatuksesta sekä sen merkityksestä, ohjaavista asiakirjoista ja tutkimuksista. Tämän lisäksi on kerätty asiantuntijoilta tietoa Suomen kehotunnekasvatuksen nykytilanteesta sekä nostettu esille aiempien vuosien vastaavanlaisten opinnäytetöiden tutkimustuloksia ja pohdintoja. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vantaan kaupungin erään varhaiskasvatusyksikön kanssa. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelut toteutettiin yksilö- ja pienryhmähaastatteluina.

Tutkimustulosten mukaan kasvattajilla oli suurin rooli yksikön kehotunnekasvatuksen toteutamisessa. Esille tuli monia päiväkodin ja kaupungin kehittämistarpeita. Kouluttautumisessa korostuivat paljon kasvattajien vapaaehtoisuus, oma-aloitteisuus ja itsenäinen tiedonhankinta. Esille monesti nousi koulutusten, materiaalien ja keskustelujen puute, mikä toi haasteita kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Varhaiskasvatusyksikössä kehotunnekasvatuksen teemoihin törmättiin päivittäin, mutta toteutuminen oli ryhmäkohtaista ja epäsuunnitelmallista. Johtopäätöksenä varhaiskasvattajat toteuttivat kehotunnekasvatusta omien intressien mukaan, suurimmaksi osaksi itsenäisesti hankitulla tiedolla ja osaamisella. Kehotunnekasvatuksen toteutumisessa oli tiedon, koulutusten, materiaalien ja suunnitelmallisuuden isoja puutteita. Muutoksia toivottiin itse varhaiskasvatusyksiköltä ja kaupungilta. Jatkotutkimusaiheeksi ehdotimme lasten näkökulman ja uuden varhaiskasvatussuunnitelman muutosten tutkimisen.

Asiasanat: varhaiskasvatus, kehotunnekasvatus, seksuaalikasvatus, kehotunnetaidot

Elisabeth Saifoulina, Ayshat Matsieva

Implementation of body emotion education in early childhood education unit in Vantaa

Year

2023

Pages

45

The purpose of the thesis was to investigate how body emotion education is implemented in a early childhood education unit in Vantaa from the perspective of the early childhood education teachers. The goal was to promote the body emotion education being carried out in the early childhood education unit by identifying the development needs of early childhood education teachers.

The theoretical framework of the thesis was formed from the stages of a child's sexual development, sexual rights, sex education and its significance, guiding documents and research. In addition, information was collected from experts on the current situation of body emotion education in Finland and previous research results and discussions from similar theses in previous years were highlighted. The thesis was carried out in cooperation with a daycare unit in the city of Vantaa. The research was conducted as a qualitative study and the research method used was a semi-structured theme interview. The theme interviews were conducted as individual and small group interviews.

According to the results of the research, early childhood education teachers had the largest role in the implementation of body emotion education in the unit. There were many needs for development in the daycare and the city. Emphasis was placed on early childhood education teachers' voluntariness, initiative, and independent knowledge acquisition in training. The lack of training, materials and discussions was often raised, which brought challenges to the implementation of body emotion education. The themes of body emotion education were encountered daily in the daycare unit, but the implementation was group-specific and unplanned. As a conclusion, early childhood teachers implemented body emotion education according to their own interests, mainly with knowledge and expertise acquired independently. There were significant deficiencies in knowledge, training, materials, and planning in the implementation of body emotion education. Changes were desired from the day-care unit and the city. We suggested the study of children's perspectives and changes in the new early childhood education plan as a future research topic.

Keywords: early childhood education, body emotion education, sex education, body emotion skill

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Seksuaalisuus osana ihmisyyttä.....	7
2.1	Lapsen seksuaalinen kehitys.....	7
2.1.1	Vauva-aika	9
2.1.2	Taapero- ja leikki-ikä	9
2.1.3	3-5-vuotias.....	10
2.2	Lapsen seksuaalioikeudet	11
3	Kehotunnekasvatus varhaiskasvatuksessa	13
3.1	Varhaiskasvatus Suomessa	14
3.2	Kehotunnekasvatus.....	14
3.3	Kehotunnekasvatusta ohjaavat asiakirjat	16
4	Aiemmat tutkimukset ja tämänhetkinen tilanne	17
4.1	Laseke-tutkimus	18
4.2	Opinnäytetyötutkimukset	20
4.3	Ammattilaisten ajatuksia kehotunnekasvatuksesta.....	22
5	Opinnäytetyön toteutus ja tavoite.....	25
5.1	Tutkimuksen muoto ja tutkimuskysymykset	25
5.2	Tutkimusmenetelmä ja aineiston analysointi.....	26
6	Opinnäytetyön tulokset.....	29
6.1	Varhaiskasvatuksen opettajien osuus kehotunnekasvatuksen toteutumisessa.....	29
6.2	Huoltajien vaikutus kehotunnekasvatuksen toteutumiseen	30
6.3	Päiväkodin kehittämiskohteet.....	31
6.4	Kaupungin osuus	32
7	Johtopäätökset ja pohdinta.....	34
7.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	39
7.2	Jatkotutkimusehdotukset	40
	Lähteet	41
	Kuviot.....	44
	Taulukot	44
	Liitteet	45

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, millä tavalla kehotunnekasvatus toteutuu valitsemassamme Vantaan varhaiskasvatusyksikössä opettajien näkökulmasta. Kehotunnekasvatus on erittäin tärkeä ja ennaltaehkäisevä tekijä lapsen turvallisen kehityksen kannalta. Tästä syystä halusimme saada selville, kuinka hyvin se on esillä valitsemassamme Vantaan kaupungin eräässä varhaiskasvatusyksikössä. Opinnäytetyön tavoitteena on edistää varhaiskasvatusyksikössä toteutuvaa kehotunnekasvatusta selvittämällä varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja kehittämistarpeita. Opinnäytetyö käsittelee siis seuraavia kysymyksiä:

- Millä tavalla kehotunnekasvatus toteutuu päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta?
- Millaisia kehittämistarpeita varhaiskasvatuksen opettajat näkevät päiväkodin kehotunnekasvatuksessa?

Opinnäytetyössämme avaamme kehotunnekasvatusta sekä siihen liittyviä käsitteitä ja muita ilmiöitä. Käsittelemme lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheita käyttämällä Raisa Cacciatoren ja Erja Korteniemi-Poikelan kehittämää Seksuaalisuuden portaat-mallia. Kerromme opinnäytetyössämme myös kehotunnekasvatus termin taustasta ja sen muodostumista.

Kuntaselvityksen mukaan ainoastaan 37 % kunnista on sisältänyt varhaiskasvatussuunnitelmaan kehotunnekasvatusta, toteaa lastenpsykiatri Raisa Cacciatore. Väestöliiton tavoitteena on parantaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoja ja taitoja ymmärtää lapsen seksuaalista kehitystä. Väestöliiton asiantuntijoiden mielestä jokaisesta varhaiskasvatusyksiköstä täytyy löytyä vähintään yksi koulutettu kehotunnekasvatus asiantuntija. Tällä tavalla suojataan myös lapsen perusoikeuksia. (Koskiluoma 2020.)

Kehotunnekasvatus termi tuli esille opintojemme aikana. Keskustelimme työelämässä tehdyistä havainnoista ja oivalsimme, että kehotunnekasvatus varhaiskasvatuksessa jää usein aika lailla varjoon. Päätimme etsiä aiheesta lisätietoa ja törmäsimme Väestöliiton vuoden 2013 tekemään Laseke-tutkimukseen. Tutkimuksessa tuli ilmi, että kehotunnekasvatuskoulutusta kaivataan varhaiskasvatuksessa. Kyselyn mukaan puolet vastaajista toivoivat enemmän materiaalia kehotunnekasvatuksen tueksi päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset totesivat, että heidän koulutuksessaan puhuttiin aivan liian vähän lapsen seksuaalisesta kehityksestä ja kasvatuksesta. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 32.) Koimme, että aihe on erittäin tärkeä sekä ajankohtainen, ja sen tutkiminen on hyödyllistä yhteiskunnan kannalta. Uskoimme myös, että aihe tulee kehittämään omaa ammatillista osaamista. Opinnetyömme tietoperusta rakentuu lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheista, seksuaalioikeuksista,

seksuaalikasvatuksesta sekä sen merkityksestä, ohjaavista asiakirjoista ja tutkimuksista. Opin-
näytetyö toteutui yhteistyössä erään Vantaan varhaiskasvatusyksikön kanssa syksyllä 2022.
Peilaamme opinnäytetyömme tulokset aikaisempiin vastavanlaisiin tutkimuksiin. Otimme
myös yhteyttä Väestöliiton lastenpsykiatriin ja asiantuntijalääkäriin Raisa Cacciatoreen sekä
Lasten kehotunnekasvatus hankekoordinaattoriin Henriikka Kangaskoskeen. Sisällytimme hei-
dän vastaukset ja suunnitelmat opinnäytetyöhön.

2 Seksuaalisuus osana ihmisyyttä

Seksuaalisuus on erittäin laaja käsite, jota voidaan määritellä kymmenin eri tavoin. Sen mää-
ritelmä voi riippua ja vaihdella erilaisten lähtökohtien ja näkökulmien mukaan. Maailman ter-
veysjärjestö (WHO) ehdotti vuoden 2010 Seksuaalikasvatuksen Standardit Euroopassa -julkai-
sussa seuraavaa määritelmää:

”Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa, ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mieli-
hyvän, seksuaalisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmene-
mismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaa-
lisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki
nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, so-
siaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset
tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen.” (WHO 2010, 16.)

Seksuaalisuus on siis ihmisen ominaisuus, joka jatkuvasti kehittyy syntymästä alkaen ja van-
huuteen saakka. Se on erottamaton osa ihmistä, joka vaikuttaa siihen, miten elämme, tun-
nemme, ajattelemme ja rakastamme. Seksuaalisuuden kehitys tapahtuu eri tavalla eri ikävai-
heissa, mutta se on koko elämän pituinen prosessi. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019.)

Lapsen seksuaalisuudesta puhutaan varsin vähän, mikä useimmiten johtuu ennakkoluulosta,
että seksuaalisuuden kehittyminen alkaa vasta murrosiässä. Seksuaalisuus on kuitenkin tärkeä
osa lapsuuden normaalia kehitystä, mutta se on hyvin erilaista verrattuna nuoren tai aikuisen
seksuaalisuuteen. (Ilmonen, Korhonen, Lipsanen, Kaukoranta & Kotiranta 2019, 13.) Se on ke-
hon ihmettelyä, tutustumista tunteisiin sekä käytöstapojen, sosiaalisten sääntöjen ja omien
oikeuksien opettelua. (Cacciatore, Ingman-Friberg & Vehkaohja 2019, 5.)

2.1 Lapsen seksuaalinen kehitys

Pienten lasten seksuaalikasvatus on aihe, joka saattaa herättää tunteita sekä kysymyksiä. Per-
heen omat arvot sekä kasvatuskulttuuri vaikuttaa myös tähän hyvin paljon. Näistä asioista
kertominen pienille lapsille vaatii vanhemmilta tietoa ja omia kokemuksia. Näin ollen, jotkut
vanhemmat saattavat kokea tämän vaikeaksi. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 5.)

Cacciatoren ja Korteniemi-Poikelan mukaan lapsuus pitää sisällään biologista kasvua ja kehitystä, tietojen hakemista ja tutkimista sekä pettymyksen ja rakkauden tunteiden kokemista. Tukemalla lapsen seksuaalista terveyttä, takaamme lapsen perusturvallisuuden sekä hyvinvoinnin. Lapsen seksuaalista terveyttä voi tukea antamalla arvostusta ja ihailua, huomioimalla lasta sekä yksinkertaisesti yhdessäololla. Lapsuusiässä on mahdollista kerätä elementtejä aikuisiän seksuaalisuutta varten. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 6.)

Lapsi on luonnostaan utelias ja etsii vastauksia ihmisenä olemisen kysymyksiin. On tavallista, että lapsi on utelias lisääntymistä ja sukupuolisuutta kohtaan. Aikuisen tapa suhtautua näihin kysymyksiin vaikuttaa lapsen käsityksen muodostumiseen seksuaalisuudesta. Lapsi yrittää selvittää, liittyykö uteliaisuuteen ilon, häpeän tai vaaran tunne. Jopa pienempi lapsi voi kokea, että oma keho on positiivisten tuntemusten lähde muun muassa silityksen, lohdutuksen tai sylissä olemisen avulla. Tyttöjen ja poikien kehitys eroaa toisistaan sosiaalisesti, kielellisesti sekä fyysisesti. Aikuisen tulee turvata sekä tyttöjen että poikien monipuoliset kehittymistä, toimimisen mahdollisuuksia ja kasvamista. Lapsen käyttäytymiseen ei pitäisi asettaa turhia rajoja sukupuolen mukaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 7.)

Aikuinen voi tukea lapsen seksuaalista kehitystä tarjoamalla turvalliset puitteet, positiivisen läheisyyden ja hyvän tunnon mallin sekä puhumalla rajoista eli yksityisyydestä ja sopivuussäännöistä. Lapsilla on luonnostaan kaikki terveen kehityksen voimat, mutta ne saattavat loukkaantua. Vanhempien kuuluu suojella lapsia epämiellyttävistä kokemuksista. On tärkeitä, että lapsella on turvallinen aikuinen, jolle hän voi kertoa huonoista kokemuksista. Lapselle on hyvä opettaa, että aikuisen läheisyys voi tuntua myös pahalta, jolloin hänen täytyy hakea apua toisilta aikuisilta. Lapsen on hyvä ymmärtää, että omaa kehoa saa tutkia ja kosketella, mutta ei kuitenkaan muiden nähden. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 7-8.)

Cacciatore ja Ingman-Friberg ovat pohtineet seksuaalikasvatuksen tarvetta lapsi-iässä. Heidän mukaan seksuaalisuus on ominaisuus, joka kehittyy itsestään omaan tahtiinsa. Moni aikuisista saattaa ajatella luonnollisen kehityksen olevan tarpeellinen tässä vaiheessa ja päättävät jättää häiritsemättä. Täytyy kuitenkin muistaa ympäristön vaikutuksista lapseen. Turvallinen ympäristö on hyvin merkityksellinen lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Lapset jatkuvasti omaksuvat erilaisia arvoja, merkityksiä, uskomuksia ja kokemuksia ympäristöstään. Nämä varhaiset kokemukset jäävät lapsen mieleen. Näin ollen, ympäristövaikutukseen on tärkeä vaikuttaa tukemalla ja auttamalla lasta. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016b, 30.)

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatoren sekä kättilö ja terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikelan kirjoittamassaan opasvihossa (Vauvasta naperoiseksi) lapsen seksuaalinen kehitys on avattu ikätason mukaisesti, eli vauva-aika, taapero- ja leikki-ikä sekä 3-5-vuotiaat. Cacciatore ja Korteniemi-Poikela ovat kehittäneet erikseen Seksuaalisuuden portaat-mallin. Malli auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen tärkeitä kehitysvaiheita. Mallin tarkoituksena on toimia

työkaluna, jonka avulla vanhemmat voivat tukea lapsen seksuaalista kehitystä portaittain. Jokainen mallin porraskäsi on tärkeä lapsen kehityksen kannalta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 10.)

2.1.1 Vauva-aika

Vauvat ovat täysin riippuvaisia aikuisista ja hakevat jatkuvasti tietoa maailmasta. Tässä iässä tutkitaan kaikkea koskettamalla kädellä ja suulla. Positiivisen kohtaamisen ja vuorovaikutuksen sekä runsaan läheisyyden avulla lapsen kehitys saa turvallisen alun. Ensimmäisen vuoden aikana lapsen on vaikea ymmärtää kieltoja, vaan hän tarvitsee monesti myönteisiä vastauksia. Lapsen positiivinen ruumiinkuva muodostuu eri aistimusten avulla, mm. kosketus-, kuulo-, maku-, ja hajuaisti. Vauvat tutustuvat omaan kehoonsa ja löytävät kaikki kehon ihmeelliset kohdat koskettamalla. Vauvat muodostavat käsitystä itsestään sen mukaan, miten heidän tarpeisiinsa vastataan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 9.)

Vauvat ovat seksuaalisuuden kehityksen ensimmäisessä portaalla, eli ”Olen ihana”- portaalla (0-4-vuotias.) Tässä vaiheessa olennaisinta on vauvan tarve turvaan, läheisyyteen ja hellyyteen. Vauvan saatu kiintymissuhteiden laatu vaikuttaa itseluottamukseen, kehonkuvaan, turvallisuuden tunteeseen ja hänen suhtautumiseensa läheisyyteen. Hänen saama perusluottamus ja usko ihmisiin ja maailmaan vaikuttavat hänen suhteisiinsa myöhemmin elämässään. Vauvalle on tärkeä, että on olemassa aikuisia, jotka huolehtivat hänen hyvinvoinnistaan. Näin vauva tuntee, että hän on rakastettu ja hän on suojassa hänestä huolta pitävien ihmisten keskellä. Näinä hetkinä vauva rakastaa itsensä ja koko maailmaa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 29-31.)

Tässä kehityksen portaalla fyysinen kontakti on hyvin tärkeää. Pelkästään vauvan silmiin katsominen hymyillen, osoittaa vauvalle sen, että hän on tärkeä ja toivottu. Vanhemmat vahvistavat vauvan itseluottamusta ja turvassa olemisen tunnetta tarjoamalla hänelle läheisyyttä ja hellyyttä. Vanhempien tärkein tehtävä tässä seksuaalisuuden kehityksen portaalla on osoittaa vauvalle rakkautta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 32.)

2.1.2 Taapero- ja leikki-ikä

2-vuotiaana lapsi on hyvin utelias ja kyselee paljon ympäristössä olevista ihmeistä. Näin ollen lapsi kysyy ja tutkii myös kehonosia. Leikin avulla taaperoikäinen tutustuu omaan ja aikuisen kehoon. Leikki-ikäinen eli 3-4-vuotias lapsi rakastuu johonkin aikuisen, tyyppillisesti perheeseen kuuluvaan. Saattaa kertoa menevänsä hänen kanssaan naimisiin. On tärkeää, että tässä vaiheessa lapsen itsetuntoa ei vähätellä vahingossa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 10.)

Jo tässä vaiheessa lapsen pitäisi lähestyä omaan kehoonsa ja tuntemuksiinsa myönteisesti sekä tutkia ja tunnustella rauhassa. Lapsi alkaa myös pohtimaan erilaisia tapahtumia. Saattaa ihmetellä vauvamahaa ja kysellä siitä. Aikuiset antavat lapselle sanoja ja malleja siitä, miten asioista voidaan puhua. Leikki-ikäisen lapsen vanhemmilla on ainutkertainen mahdollisuus tarjota lapselle laadukasta yhdessäoloa ja myönteisiä olemassaolon kokemuksia. Näiden avulla lapsi löytää omia voimavaroja aikuistuuessa. Leikki-ikään kuuluu oman kehon näyttely, tarvetulla ihailuksi ja jatkuva uteliaisuus. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 10.)

Leikki-ikäisen lapsen kokemusmaailma usein laajenee kodin ulkopuolelle. Näin ollen lapsi alkaa vertailemaan ajatuksia ja saattaa kilpailla tiedoistaan. Lisäksi lapsi saattaa vertailla toisten rakennetta ja kehon toimintaa. Tässä iässä on tyypillistä, että lapset salaavat asioita vanhemmilta tai jättävät kertomatta heille joitakin asioita. Tämä korostaa avoimien keskustelujen sallimisen merkitystä. Jo leikki-ikäisellä on jossain määrin valmiuksia huolehtia omasta kehostaan ja suojella sitä. Lapsi tarvitsee vahvasti aikuisen tukea itsemääräämisoikeuden hahmottamisessa. Lapselle on annettava tietoa intimitteettisuojasta välttämällä häpeän näkökulmaa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 11.)

Taapero- ja leikki-ikäisillä alkaa jo seksuaalisuuden kehityksen toinen porras, eli ”Tykkäyskaveri”-porras (2-8-vuotias). Tässä iässä lapsella on paljon myönteisiä tunteita, joita hän haluaa jakaa myös muille. Lapsi on varma omasta arvostaan ja tietää, että hän on rakastettava. Hän alkaa ajattelemaan, että monet muutkin ovat ihania ja rakastettavia. Lapsi myös suhtautuu ilolla tykkäämiseen. Monet lapset näyttävät näitä myönteisiä tunteita ja tykkäämisiään avoimesti. Jotkut lapset ovat taas varovaisempia tämän kanssa. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 123-124.)

Tykkäyskaveruudessa ei puhuta ihastumisesta aikuisiin, vaan kyseessä on hellyyden ja tykkäämisen tunteet. Lapset saattavat ihastua ja kiintyä perheen ulkopuolisiin ihmisiin. Lapsen tykkäyksen kohde voi olla kuka tai mitä tahansa, muun muassa lelu tai lemmikki voi olla erityisen rakas. Rakkauden ja tykkäämisen tunteet ovat terveellisiä ja hyväntahtoisia, näitä tunteita tulisi kannustaa ja vahvistaa, sillä lapsi vahvistaa omaa hyvinvointiaan myönteisillä tunteilla. Tässä portaalla lapsi miettii ihastuksen ja kaveruuden eroa. Lapsi saattaa puhua kaikkien mukavimmista ihmisistä tai laittaa kaverit tykkäämisjärjestykseen. Samalla lapsi oppii yksityisyyden, ystävyyden ja rajojen merkitystä. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 123-124.)

2.1.3 3-5-vuotias

Lapsen innokkuus ja uteliaisuus säilyy edelleen tässäkin elämän vaiheessa. Lapsi kiinnostuu myös toisten ihmisten kehoista ja on utelias tutkimaan. Tässä iässä lapsi ihmettelee erilaisuutta, alkaa ymmärtämään yksilöllisyyttä ja lisäksi oppii jokaisen kehon osan ja sen merkityksen. Oman kehon hallinta laajenee entuudestaan. Esimerkiksi lapsi oivaltaa, että myös kehon sisällä on asioita, joita pystyy hallitsemaan. Aikuisten tehtävänä on opettaa lasta

arvostamaan erilaisuutta ja yksilöllisyyttä. Esimerkiksi saamalla lasta ymmärtämään sitä, että ihmisten kehot ovat erilaisia. Aikuisen on puhuttava kaikista kehon osista positiivisesti lapselle. Lisäksi aikuisen on hyvä opettaa oman kehon esittelyyn liittyviä rajoja, eli lapsi saa tutkia kehonsa vapaasti, mutta ei muiden nähden. Lapselle voi kertoa, että jokaisella ihmisellä on yksityiset ja arvokkaat paikat, joita ei näytetä kaikille, eikä niihin saa koskea ilman hänen lupaa. Näin lapsi ymmärtää, että hänellä on mahdollisuus tehdä omia päätöksiä, kun kyseessä on oma keho. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 13-14.)

Kolmas seksuaalisuuden kehitys porras, eli ”Vanhemman ihailu”- porras alkaa, kun lapsi täyttää kolme vuotta ja jatkuu yhdeksän vuoden ikään asti. Tässä vaiheessa lapsella on paljon rakkautta ja hän jakaa sen myös ympäristöön. Samalla lapsi etsii turvallisia ja erityisiä kohteita, joihin hän voisi osoittaa rakkautensa. Tällaiset vahvat tunteet kohdistuvat usein aikuisiin, etenkin vanhempiin. Lapset saattavat rakastua jompaankumpaan vanhempaan tai toiseen turvalliseen aikuiseen. Lapsen rakkauksen kohteena on tavallisesti tuttu aikuinen, jota hän ihailee ja haluaa pitää aina lähelläään. Lapsi saattaa myös tuntea mustasukkaisuutta. Lapsen osoittaman rakkauden tunne ei ole verrattavissa aikuisten maailman kuuluvaan rakkaussuhteeseen. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 125.)

Aikuisen tehtävänä on kannusta ja tukea lapsen antamaa rakkautta. Lapselle on hyvä osoittaa, että hänen tunteensa on hyväksytty. Samalla lasta täytyy suojata, ettei hän joudu hyväksikäytetyksi tai hänen koskemattomuuttansa loukata. Lapsella on oikeus olla rajaton ja kaivata rakkautta sekä hellyyttä. Lapsen suojaaminen on aina aikuisten vastuulla. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016, 126.)

2.2 Lapsen seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeuksilla samoin kuin seksuaalisuuden käsitteellä on monia eri määritelmiä. Seksuaalioikeuksista on laadittu useita julistuksia ja luetteloita. Esimerkiksi Kansainvälisellä perhesuunnittelujärjestöjen liitolla (IPPF), Seksuaaliterveyden maailmanjärjestöllä (WAS) ja Maailman terveysjärjestöllä (WHO) on omat seksuaalioikeuksien julistukset ja määritelmät. Väestöliitto määrittelee niitä ihmisten oikeuksiksi päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuutensa liittyvistä asioista. Ne ovat ihmisoikeuksia, jotka koskevat kaikkia sukupuolesta, etnisestä taustasta, seksuaalisesta suuntauksesta tai terveydentilasta riippumatta. Samoin kaikkia koskee myös velvollisuus kunnioittaa toisten seksuaalioikeuksia. (Ilmonen ym. 2019, 7-8.)

Väestöliitto omassa Seksuaalioikeudet-julkaisussa jakaa seksuaalioikeudet seitsemään otsikkoon: Oikeus omaan seksuaalisuuteen, oikeus tietoon seksuaalisuudesta, oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi, oikeus seksuaaliterveyspalveluihin, oikeus näkyä, oikeus yksityisyyteen sekä oikeus vaikuttaa. (Ilmonen ym. 2019, 9.)

Seuraavassa taulukossa esitetään 0-4-vuotiaiden sekä 4-6-vuotiaiden lasten seksuaalioikeudet WHO:n standardien mukaan.

	Lapsi on opetettava	Lapselle on kerrottava	Lasta on autettava
0-4-vuotiaat	Sanomaan ”kyllä” ja ”ei” Kehittämään viestintätaitoja Ilmaisemaan tarpeita ja toiveita Erottamaan ”hyvät” ja ”pahat” salaisuudet toisistaan	Oikeudesta saada turvaa ja suojelua Siitä, että aikuisilla on velvollisuus huolehtia lasten turvallisuudesta Oikeudesta esittää kysymyksiä seksuaalisuudesta Oikeudesta tutkiskella sukupuoli-identiteettiä Oikeudesta tutustua alastomuuteen ja omaan kehoon, oikeudesta olla utelias	Tiedostamaan omat oikeutensa, mikä johtaa itseluottamukseen Omaksumaan asenne ”minun kehoni kuuluu minulle” Tuntemaan, että hän voi vaikuttaa päätöksiin ja omiin asioihinsa
4-6-vuotiaat	Etsimään kysymyksiä Kääntymään ongelmatilanteissa jonkun luotettavan henkilön puoleen Ilmaisemaan tarpeita ja toiveita	Hyväksikäytöstä; jotkut ihmiset eivät ole hyviä - he esittävät kilttejä, mutta voivat olla väkivaltaisia Oikeuksistaan (myös oikeudesta saada tietoa ja oikeudesta saada suojelua) Siitä, että aikuisilla on velvollisuus huolehtia lasten turvallisuudesta	Omaksumaan asenne ”Minun kehoni kuuluu minulle” Tiedostamaan oikeutensa

Taulukko 1: Lapsen seksuaalioikeudet WHO standardien mukaan (Terveyden ja hyvinvoinnintietokeskus 2010, 38-42.)

Yhtenä tärkeimpänä lapsen seksuaalioikeutena pidetään oikeutta saada kehittyä rauhassa omissa tahdissa häiritsemättä. Niin, että lasta tuetaan ja suojataan omanlaiseen seksuaalisuuteen. Aikuisten on tärkeää ehkäistä ja estää seksuaalista häirintää sekä kaltoinkohtelua ja mahdollistaa lapsen olla omalla tavalla tutkiva, leikkivä ja sosiaalinen. (Väestöliitto 2022a.)

3 Kehotunnekasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kehoitetaan ohjaamaan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisen kehoa. Lapsella on oikeus kehotaitoihin ja turvataitoihin, joilla edistetään turvallisuutta. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon sekä kannustavaan palautteeseen. Tavoitteena on edistää sukupuolen tasa-arvoa sekä opettaa kunnioittamaan kutakin kieltä, kulttuuria, uskontoa ja katsomuksellista taustaa. Yksi tärkeimmistä varhaiskasvatuksen tehtävistä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. (Opetushallitus 2022 16-26.)

Kankkusen ja Takalan mukaan kehotunnekasvatus saattaa hämmentää sekä varhaiskasvattajia että vanhempia. Väestöliiton Laseke-tutkimuksessa (ks. sivu 19.) varhaiskasvattajat totesivat, että lasten uteliasuus seksuaalisuuteen näkyy päivittäin monin tavoin. Varhaiskasvattajat kertoivat, ettei heillä ole sovittuja malleja uteliaisuuden tulkitsemiseen, suojamiseen ja tukemiseen. Moni heistä on kokenut haastavaksi aiheen esille ottamisen vanhempien kanssa. Tutkimuksessa nousi myös esille se, että varhaiskasvattajien ammattiin valmistavassa koulutuksessa oli riittämättömästi tietoa seksuaalikasvatuksesta. Näin ollen, on todettu, että henkilökunta tarvitsee lisäkoulutusta kehotunnekasvatuksesta sekä tietoa siitä, miten arjessa täytyy käsitellä näitä asioita. (Kankkunen & Takala 2016, 187.)

Kehotunnekasvatus aiheena on yhä ajankohtainen, sillä vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tulleet uudistukset ovat tukeneet kehotunnekasvatusta enemmän.

Kehotunnekasvatus on huomioitu uudistetussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa seuraavasti:

- Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.
- Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.
- Lapsia rohkaistaan kysymään ja lasten kysymyksiin vastataan. (Opetushallitus 2022.)

Suomen kunnista noin 22 (Alavieska, Espoo, Helsinki, Iitti, Kaarina, Kajaani, Kauhajoki, Kurikka, Lempäälä, Liperi, Nokia, Oulu, Parikkala, Pirkkala, Pyhtää, Rautjärvi, Riihimäki, Rovaniemi, Tampere, Turku, Vantaa, Vesilahti, Ylöjärvi) on sisällyttänyt lasten seksuaali- tai kehotunnekasvatuksen omiin ohjeisiinsa. Kaikki isot kunnat ovat tässä listassa mukana ja näissä kunnissa asuu 45 % kaikista Suomen alle kouluikäisistä. Näin ollen voimme sanoa, että lähes puolet Suomessa asuvista lapsista pitäisi saada kehotunnekasvatuksen velvoitteen mukaan. (Väestöliitto 2022c.)

3.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatuksen kokonaisuuteen sisältyy lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, jossa pedagogiikka painottuu erityisen paljon. Varhaiskasvatus on osa suomalaista kasvatusta ja koulutusjärjestelmää ja se on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille, eli 0-6 ikäisille. Varhaiskasvatus on hyvin merkityksellinen vaihe lapsen kasvua ja oppimista. Sen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta lasten kesken. Samalla pyritään myös ehkäisemään syrjintää. Varhaiskasvatuksella tuetaan myös huoltajien kasvatustyötä. Huoltajilla on kuitenkin ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. (Opetushallitus 2022, 7.)

Varhaiskasvatuksen toteutumista, järjestämistä ja kehittämistä tukevat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Opetushallituksen varhaiskasvatuslain perusteella antamasta valtakunnallisesta määräyksestä muodostuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuslaki ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman laatimista erityisen paljon. Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen tavoitteista. (Opetushallitus 2022, 7.)

Varhaiskasvatuslain 3 §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kehitystä, kasvua, hyvinvointia ja terveyttä. Tavoitteena on myös lapsen oppimisen edellytyksien tukeminen, elinikäisen oppimisen edistäminen sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutus inklusiivisella tavalla. Halutaan varmistaa, että varhaiskasvatusympäristö on oppimista edistävää, kehittävä, turvallinen ja terveellinen. Kaikille lapsille on annettava yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja on edistettävä sukupuolten tasa-arvoa. Lisäksi varmistetaan, että lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatuslaki 549/2018, 3§.)

3.2 Kehotunnekasvatus

Cacciatore ja Ingman-Friberg uskovat lasten seksuaalikasvatuksen edistyvän, mikäli terminologiaa muunnetaan lapsenomaisempaan muotoon. Lapsen seksuaalisuus erottuu aikuisen seksuaalisuudesta, näin ollen vaihtoehtoisten sanojen käyttäminen on nähty järkevämmäksi. Cacciatoren ja Ingman-Fribergin tekemässä Laseke-tutkimuksessa (ks. sivu 19.) tuli ilmi, että vanhemmat sekä ammattilaiset ahdistuvat ja esiintyy torjuntaa sanoista seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus, kun kyse on lapsista. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016 c, 82-84.)

Lapsen seksuaalikasvatusta kuvaa termi ”kehotunnekasvatus”, sitä pidetään enemmän neutraalina ja relevanttina sanana. Cacciatoren ja Ingman-Fribergin mukaan kehotunnekasvatus sana saattaa helpottaa aikuisten suhtautumista asiaan. Tämän avulla kehotunnekasvatuksen

toteutus saattaa lisääntyä ja 0-6-vuotiaat voivat saada ikätasolleen sopivasti tärkeätä tietoa. Cacciatore ja Ingman-Friberg ovat kokeneet painotukset olevan oikeampi kehotunnekasvatuksessa. Lapset hakevat usein tietoa omasta kehosta ja heitä on hyvä opettaa suojaamaan ja kunnioittamaan koskemattomuuttaan. Samalla lapset tarvitsevat tunnetaitoja, jonka avulla lapsi ilmaisee, käsittelee ja arvostaa tunteitaan. Tunnetaitojen vahvistaminen tukee lasten hyvinvointia ja turvallisuutta. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016c, 84.)

Sana ”kehotunne” kuvaa sisäistä kokemusta omassa kehossa myönteisellä tavalla ja tämä kokemus on hyvin yksilöllinen. Siihen kuuluu oman tunteen, kehon ja kokemusten arvostaminen. Jokaisella ihmisellä on oma kehotunne, jota täytyy kuulostella ja ilmaista. Se kuvaa ihmisen tunnetta omaa kehoaan kohtaan. Kehotunnekasvatus pyrkii vahvistamaan kehoitsetunnon ja kehonkuvan sekä myönteiseen tunteeseen omaa kehoa kohtaan ja omassa kehossa. Tarkoituksena on minäkuvan vahvistaminen, tunteiden tunnistaminen, myönteisten kokemusten luominen kehosta ja läheisyydestä sekä oman kehon arvostaminen. Lisäksi muiden kehotunteen kunnioittaminen ja arvostaminen. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016c, 84,85.)

Kehotunnekasvatuksen avulla lapsi pääsee tuntemaan oman kehonsa, tunnistamaan tunteitaan ja havaitsemaan omaa kokemustaan. Samalla lapsi ymmärtää yksilöllisyyttä ja oppii arvostamaan kaikenlaisia kehoja. Tunnetaidot ovat osaa kehotunnekasvatusta ja tunteet vaikuttavat myös kehoon. On tärkeätä opettaa lapsille, miten tunteista puhutaan ja miten tunteita näytetään. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016c, 85.)

Cacciatoren ja Ingman-Fribergin vuonna 2015 Espoon päivähoidon ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille tehdyssä kyselyssä on haastateltu 63 ammattilaista. Kolme neljäsosaa kyselyyn osallistuneista ajattelivat kehotunnekasvatus-sanana olevan parempi kuin seksuaalikasvatussana, kun kyse on lapsista. Ainoastaan hyvin pieni osa pitivät sanaa huonompana, muut eivät ottaneet kantaa. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016c, 85.)

Kehotunnekasvatus kuvaa pienten lasten kehitystä ja tarpeita. Sen avulla lapsi saa tietoa kehosta, tunteista ja oikeuksista. Kehotunnekasvatukseen kuuluu kahdeksan eri aihetta, eli se on laaja kokonaisuus. Kyseisiä aiheita täytyy käsitellä lapsen kanssa, jotta kasvatus olisi kokonaisvaltaista, riittävää ja ohjeiden mukaista. Kehotunnekasvatus tukee lasten kehonkuvan, itsetunnon, tunne- ja turvataitojen ja läheisyyden taitojen kehittämistä. (Väestöliitto 2022b.)

Kehotunnekasvatuksen osa-alueet

Kuvio 1: Kehotunnekasvatuksen kahdeksan osa-alueetta (Väestöliitto 2022b.)

WHO:n suositusten mukaiset kehotunnekasvatuksen kahdeksan osa-alueetta, joita käsitellään lapsen kanssa iänmukaisesti. Jokainen osa-alue sisältää tietoja ja taitoja, joita on hyvä opettaa lapselle. Myönteisen asenteen opettaminen kuuluu kaikkiin kehotunnekasvatuksen osa-alueisiin. (Väestöliitto 2022b.)

3.3 Kehotunnekasvatusta ohjaavat asiakirjat

Suomessa kehotunnekasvatusta ohjaavat monet eri asiakirjat. Maailman terveysjärjestö WHO oli yksi ensimmäisistä, joka antoi suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Vuonna 2010 heidän julkaisemassa “WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa” -ohjeessa on selitetty, mitä aiheita ja sisältöjä eri ikäryhmille on tarjottava seksuaalikasvatukseen liittyen. Esimerkiksi Väestöliiton kaikki mallit ja materiaalit kehotunnekasvatuksesta perustuvat juuri siihen. (Väestöliitto 2022c.)

Vuonna 2011 Suomen osalta on tullut voimaan Euroopan Neuvoston Lanzaroten sopimus (2007), joka edellyttää ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan vastaisena työnä. Sen mukaan on varmistettava, että lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on riittävästi tietoja ja taitoja kehotunnekasvatuksesta. Vuoden 2019 Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman lausunnossa myös korostetaan, että seksuaalikasvatuksen tulee aloittaa jo varhaiskasvatuksen puolella ja jatkettavaa koulussa. (Väestöliitto 2022c.)

Vuoden 2017 Euroopan lapsiasiavaltuutettujen (ENOC) lausunnossa suositeltiin pakollista seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksesta lähtien ja vuonna 2018 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien oikeutti lapsia seksuaalikasvatukseen omalla päätöksellään. (Väestöliitto 2022c.)

Suomessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos julkaisi vuonna 2019 toimenpidesuunnitelman lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä nimeltään Väkivallaton lapsuus vuosille 2020-2025. Sen mukaan suositellaan ikätasoista seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksesta lähtien sekä sen ohjeen vieminen eteenpäin varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen opetussuunnitelmiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 170-171.)

Suomen hallitusohjelma nostaa seksuaali- ja tasa-arvokasvatuksen vahvistamista kaikilla koulutusasteilla ja näin myös opetushallitus on sisältänyt lauseita kehotunnekasvatuksesta omiin ohjaaviin asiakirjoihin. Niihin kuuluu varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, joiden tarkoituksena on antaa lainvoimaisia ohjeita kunnalliselle ja yksityiselle varhaiskasvatukselle. Näissä asiakirjoissa ei kuitenkaan käytetä suoraan sanoja seksuaalisuus, seksuaalikasvatus ja kehotunnekasvatus. Jokaisella Suomen kunnalla on omat laatimat tarkentavat ohjeet ja ainakin 22:lla kunnalla ohjeisiin sisältyy lasten seksuaali- tai kehotunnekasvatus. Tämä tarkoittaa sitä, että lähes puolet Suomen lapsista on saatava kehotunnekasvatusta velvoitteen mukaan. (Väestöliitto 2022c.)

4 Aiemmat tutkimukset ja tämänhetkinen tilanne

Lasten seksuaalisuudesta on tehty paljon tutkimuksia eri aikoina, samoin myös lasten kehotunnekasvatusta on tutkittu monin tavoin. Esimerkiksi on haastateltu vanhempia, varhaiskasvattajia ja opettajia aiheeseen liittyen. Lapsia on myös tarkkailtu ja haastateltu päiväkodeissa ja kotona. Väestöliiton mukaan erityisen paljon on arvioitu ja tutkittu lasten seksuaalisuutta lasten seksuaalisen kaltoinkohtelun tutkimuksissa. (Väestöliitto 2022e.)

Tässä luvussa avaamme ensimmäisenä Väestöliiton laajimman kyselytutkimuksen kehotunnekasvatuksesta, jonka avulla on kartoitettu pienten lasten seksuaalikasvatuksen nykytilaa Suomessa vuosina 2013-2014. Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan lyhyesti vuoden 2020 ja 2021 valitsemianne vastaavanlaisia opinnäytetyötutkimuksia kolmelta eri ammattikorkeakoululta. Keskitymme erityisesti tutkimusten tuloksiin ja pohdintoihin. Tämän tarkoituksena on tutustua viime vuosien tilanteisiin ja tuloksiin sekä verrata siihen omia tutkimustuloksiamme johtopäätöksissä. Se jälkeen tuomme esille Laseke-tutkimuksen yhteydessä saatuja ajatuksia ja näkökohtia varhaiskasvatuksen henkilöstöltä, joita koimme tärkeiksi meidän tutkimuksen kannalta. Lopuksi avaamme lastenpsykiatrin ja asiantuntijalääkärin Raisa Cacciatoren sekä Lasten kehotunnekasvatus hankekoordinaattorin Henriikka Kangaskosken vastauksia kehotunnekasvatuksen nykytilasta, joita saimme sähköpostiyhteydenpidon välityksellä.

4.1 Laseke-tutkimus

Väestöliitto on tehnyt kaksi laajaa kyselytutkimusta, jotka kartoittivat pienten lasten seksuaalikasvatuksen nykytilaa Suomessa vuosina 2013-2014. Kyselytutkimuksissa kysyttiin 0-6-vuotiaiden lasten seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita päivähoidossa sekä kotien arjessa. Tavoitteet olivat seuraavia:

- 1) Saada tietoa siitä, miten lapsen seksuaalisuus ilmenee kodeissa ja päivähoitossa.
- 2) Saada tietoa vanhempien ja ammattilaisten kokemuksista, haasteista ja mielipiteistä koskien 0-6-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatusta ja seksuaaliterveyden tukemista ja suojaamista.

Ensimmäisenä on toteutettu laaja verkkokysely vuonna 2013 päivähoiton ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille ympäri Suomea. Vastaajien kesken on ollut paljon kokeneita työntekijöitä, joilla oli monen vuoden kokemusta alalta. Yli 11 vuotta työkokemusta lastenhoitosta oli jopa 319:llä (62,9 %). Vastaajia oli yhteensä 507. Verkkokyselyn vastausten perusteella ammattilaisten käsitykset ja suhtautumistavat 0-6-vuotiaiden lasten seksuaalisuuteen olivat erittäin monenkirjavia. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 32.)

Huomionarvoisena kohtana on prosenttimäärä väitteessä ”Alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuus vaikuttaa hänen myöhempään seksuaaliterveyteensä”. Jopa 80 % varhaiskasvattajista vastasi täysin tai jokseenkin sama mieltä, mikä korostaa hyvin lapsen seksuaalisuuden merkitystä. (Pusuhippaa, lääkärileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013.)

Varhaiskasvattajat ovat kertoneet, että pienten lasten seksuaalisuus ilmenee päivittäin monin tavoin, kuten leikeissä ja teoissa. Sen tulkitsemiseen, tukemiseen ja suojaamiseen ei kuitenkaan ole ollut yleensä sovittuja malleja. Lähes puolet (47 %) vastaajista ovat olleet hiukan tai täysin eri mieltä väitteen ”Hoitotiimissämme on puhuttu lapsen seksuaalisuudesta ja pohdittu yhteiset pelisäännöt” kanssa. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 35.)

Verkkokyselyssä esille tuli tiedon, tuen, koulutuksen ja materiaalin suuri tarve. Jopa neljä ammattilaista kymmenestä ei kertonut saaneensa mitään koulutusta raskaudesta, hedelmöitymisestä, syntymästä sekä turvataidoista puhumiseen. Enemmän kuin puolet vastaajista kaipasi materiaalia lasten seksuaalikasvatuksen tueksi kaikilla tarjotuilla osa-alueella. Yksi tärkeimmistä tarpeista oli seksuaalisuus myönteisenä asiana elämässä (72 %). (Pusuhippaa, lääkärileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013.)

Verkkokyselyssä on myös noussut esille varhaiskasvattajien huoli median ja ympäristön voimakkaasta vaikutuksesta lasten elämään. Väitteeseen: ”Lapset saavat ympäristöstään liikaa tietoa, johon eivät ole kypsiä” 88 % ammattilaisista vastasi täysin tai jokseenkin samaa mieltä. (Pusuhippaa, lääkärileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013.)

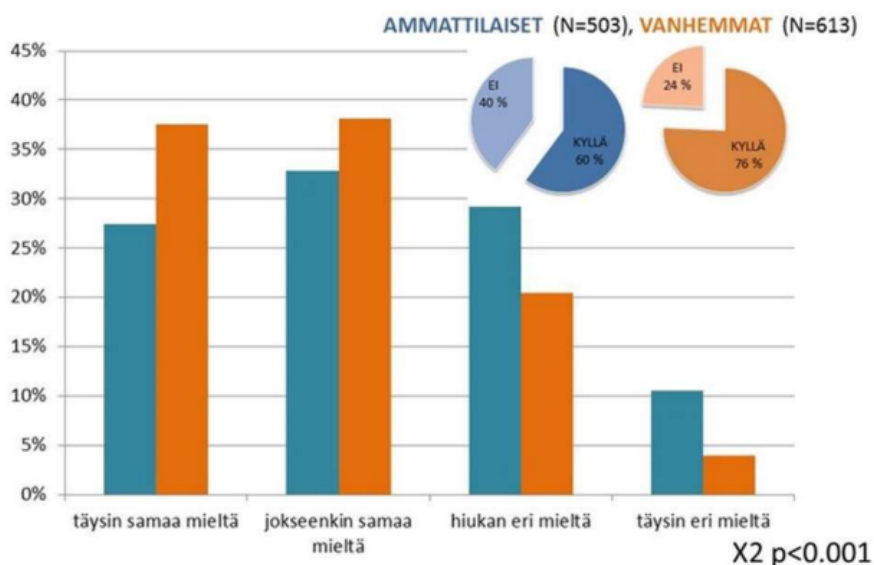
Ammattilaisten tutkimus 2013	Vanhempien tutkimus 2014
• 5 taustakysymystä • 7 monivalintakysymystä • 11 avointa kysymystä • N= 507	• 12 taustakysymystä • 12 monivalintakysymystä • 12 avointa kysymystä • N= 614

Taulukko 2: Laseke-tutkimuksen vastaajat (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016a).

Toinen laaja verkkokysely alle kouluikäisten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta kodeissa on toteutettu vuonna 2014 ja se oli tarkoitettu vanhemmille. Kyselyyn vastasi 614 vanhempaa. Vanhempien vastausten perusteella myös kodeissa tietoa ja malleja kaivattiin paljon. Vaikka vastauksista on myös näkynyt vanhempien hämmennys lasten seksuaalisuuden ilmentämisestä, he olivat silti rohkeamman seksuaalikasvatuksen kannalla. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 35.)

Selvin ero vanhempien ja ammattilaisten välillä on tullut väitteessä ”Jos lasten seksuaalikasvatus aloitetaan vasta koulussa, se tulee liian myöhään” (kuvio 2). Vanhemmista samaa mieltä olivat kolme neljäsosaa (76 %). Ammattilaisista sen sijaan vain 60 %. Osa ammattilaisista kuitenkin koki, ettei seksuaalikasvatus kuulu lainkaan päivähoitoon. Siitä huolimatta he myös toivat sitä puhumalla esimerkiksi kehosta ja sopivuussäännöistä. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 36.)

Jos lasten seksuaalikasvatus aloitetaan vasta koulussa, se tulee liian myöhään

Kuvio 2: Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013 (Väestöliiton julkaisu 2023).

Yhteenvetona Väestöliiton Laseke-tutkimus on hyvin laajasti kartoittanut pienten lasten seksuaalikasvatuksen nykytilaa Suomessa vuosina 2013-2014. Lasten seksuaalisuus ilmenee hyvin paljon päivähoitossa, mutta ammattilaiset eivät kokeneet, että heillä on riittävästi tietoa, tukea, kolutusta ja materiaaleja voidakseen tulkita, tukea ja suojata sitä. Myös vanhemmat ilmaisivat tarvitsevänsä tietoa ja malleja sekä olivat hämmennyksestä huolimatta rohkeamman seksuaalikasvatuksen kannalla. Varhaiskasvattajien huoli median ja ympäristön voimakaasta vaikutuksesta lasten elämään voi kertoa myös siitä, miksi niin moni oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksen tulee alkaa jo ennen kouluun lähtemistä. (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 32-36; Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013.)

4.2 Opinnäytetyötutkimukset

Ensimmäisenä tarkastelemme Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK), Pia Kauppilan opinnäytetyötutkimuksen, joka oli tehty vuoden 2020 syksyllä. Kauppilan tutkimustehtävänä oli selvittää, miten kehotunnekasvatusta sillä hetkellä toteutettiin varhaiskasvatuksessa sekä kuinka suunnitelmallista ja tiedostettua se oli. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien tietämystä ja kokemuksia aiheesta sekä sitä, miten he suhtautuivat kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Kauppilan tutkimus oli laadullinen eli kvalitatiivinen, ja aineistona oli Hämeenlinnan paikallisen päiväkodin neljän varhaiskasvatuksen opettajien yksilöteemahaastattelut ja siitä heräävät teemat. (Kauppila 2020, 13-16.)

Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvatuksen opettajat suhtautuivat lapsen seksuaalisuuteen kuin luonnolliseen osaan lapsen kehitystä. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että kehotunnekasvatus oli jokapäiväistä kasvatustyötä, mutta ei kuitenkaan täysin suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista. Kauppila totesi, että varhaiskasvatuksen opettajilla oli osaamista kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen, mutta on tarjottava lisätietoa, jotta se olisi myös tiedostettua. Pohdinnassa Kauppila korosti tarvetta kehotunnekasvatuksen lisäämiselle varhaiskasvatussuunnitelmaan omana alueenaan, jotta se olisi suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista. (Kauppila 2020, 29.)

Toisena tarkastelemme Laurea-ammattikorkeakoulun, Heini Salosen opinnäytetyötutkimuksen, joka oli tehty keväällä vuonna 2021. Salosen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien ajatuksia lapsen kehotunnekasvatuksesta ja lapsen seksuaalisuuden kohtaamisesta työssään. Tavoitteena oli kerätä tietoa varhaiskasvattajien valmiuksista lapsen seksuaalisen kehityksen tukemiselle sekä siitä, miten he toteuttivat kehotunnekasvatusta päiväkodilla. Salosen opinnäytetyötutkimus oli laadullinen ja aineistona oli Riihimäen paikallisen päiväkodin kuuden varhaiskasvatusopettajien yksilöteemahaastattelut ja siitä heräävät teemat. (Salonen 2021, 3.)

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että varhaiskasvattajat suhtautuivat lapsen seksuaalisuuden kohtaamiseen neutraalisti ja pitivät varhaisiän kehotunnekasvatuksen tärkeänä, luonnollisena ja tarpeellisena kehityksen kannalta. Pääosin kehotunnekasvatuksen toteuttaminen oli arki- ja tilannesidonnaista eli kehotunnekasvatuksen toteuttamisen lähtökohdat nousivat lapsiryhmistä. Kehotunnekasvatusta tapahtui päivittäin, mutta suunnitelmallista toteutusta oli vain vähän. Tuloksista myös kävi ilmi, että korkeakouluopinnoissa ei hirveästi käsitelty kehotunnekasvatusta aiheena, vaan kasvattajat ovat saaneet törmätä aiheeseen vasta työelämässä ja sen kautta ovat hankkineet lisätietoa ja osaamista materiaaleja lukemalla ja osallistumalla erilaisiin koulutuksiin. Osa vastaajista kuitenkin kertoivat osallistuneensa yksikössä järjestettyyn lyhyeen koulutukseen koskien kehotunnekasvatusta ja saaneet sen kautta siihen liittyvää materiaalia. Osa haastateltavista ei osannut sanoa, oliko heillä tiedossa työpaikalla hyödynnettävää kehotunnekasvatukseen liittyvää valmista materiaalia. Osa taas tiesi valmismateriaalista, mutta koki juuri oikean materiaalin löytämisen vaikeaksi. Osa haastateltavista oli siis hankkinut materiaaleja oman kiinnostuksen mukaan ja osa taas hyödynsi koulutuksesta saamaansa materiaalia. Esille tuli esimerkiksi Ylen lasten kehotunnekasvatus materiaali, jota oli käytetty aihetta käsiteltäessä. (Salonen 2021, 27-34.)

Tulosten mukaan varhaiskasvattajat toivoivat kehotunnekasvatuksen tueksi valmista ja helpokäyttöistä materiaalia sekä yhteisiä pohdintoja esimerkiksi yhteisen työillan tai koulutuksen muodossa. Sen lisäksi varhaiskasvattajat toivoivat koulutuksiin sisältyvän eri kulttuurien kohtaamiseen liittyvän näkökulman sekä neuvoja tai ohjeita miten eri kehotunnekasvatukseen liittyvät aiheet voi ottaa puheeksi vanhempien kanssa sekä miten kehotunnekasvatusta voi tuoda suunnitelmallisena kokonaisuutena päiväkodin arkeen. (Salonen 2021, 27-34.)

Kolmantena tarkastelemme LAB-ammattikorkeakoulun, Riia Rädyn ja Sirja Kunnarin opinnäytetyötutkimuksen, joka oli tehty keväällä 2021. Heidän tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta kehotunnekasvatuksesta ja tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä päiväkodissa toteutuvasta kehotunnekasvatuksesta. Tutkimus oli tehty laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastatteluihin osallistui kolme varhaiskasvatuksen opettajaa ja yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja Riihimäen varhaiskasvatusyksiköstä. (Räty & Kunnari 2021, 23-23.)

Tutkimuksen tulosten mukaan kehotunnekasvatus oli suunnitelmallista ja vahvasti osaa kyseisen päiväkodin arkea. Kehotunnekasvatukselle oli jopa oma vuosisuunnitelma osana pedagogiikan rakenteita. Kyseisessä päiväkodissa kehotunnekasvatusta käsiteltiin lasten kanssa esimerkiksi laulujen, leikkien ja perushoitotilanteiden kautta. Alle kolmevuotiaiden lasten kanssa kuitenkin oli enemmän soveltamista arkisiin tilanteisiin, kuten vessatilanteisiin ja siisteyskasvatukseen. Tutkimustuloksista tuli myös selväksi, että kehotunnekasvatuksesta keskustellaan aktiivisesti vanhempien kanssa ja heille oli nähtävissä kehotunnekasvatuksen teemat ja menetelmät. (Räty & Kunnari 2021, 23-23.)

Haastattelujen mukaan varhaiskasvattajat kokivat roolejaan kehotunnekasvattajina tärkeiksi ja vastuullisiksi. Kehotunnekasvatus oli heille luonnollinen osa työtä, ja he ottivat aktiivisesti puheeksi seksuaalisuuteen ja kehoon liittyviä asioita lasten kanssa. Rätty ja Kunnari myös päättelivät, että jokaista varhaiskasvattajaa pystyi luokitella aktiiviseksi kehotunnekasvattajaksi. Siitä huolimatta mainittuna oli varhaiskasvattajien melko vähäinen tietoisuus paikoista, joista kehotunnekasvatukseen liittyvää materiaalia. (Rätty & Kunnari 2021, 23-23.)

Varhaiskasvattajat kokivat, että alle kolmevuotiaiden lasten kehotunnekasvatuksella oli tarvetta kehittämiseksi. Vaikka siihen liittyvää materiaalia oli paljon, ehdotuksena oli aiheen käsitteilyn kehittäminen systemaattisemmin toiminnalliseksi. Johtopäätöksissä Rätty ja Kunnari korostivat, että kehotunnekasvatuksen olisi tärkeää näkyä paremmin osana arjen pedagogiikkaa ja varhaiskasvattajille tulisi järjestää vielä enemmän koulutuksia aiheesta. (Rätty & Kunnari 2021, 23-23.)

Yhteenvetona, jokaisen tutkimuksen tulokset osoittivat, että varhaiskasvattajat suhtautuivat lapsen seksuaalisuuteen normaalisti ja kuin luonnolliseen osaan lapsen kehitystä. Ainakin kahden tutkimuksen haastattelujen tuloksissa oli myös korostettu kehotunnekasvatuksen tärkeys ja tarpeellisuus. Jokaisen tutkimuksen tuloksista tuli esille, että kehotunnekasvatusta tapahtui päivittäin, mutta täysin suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista se oli vain yhdessä päiväkodissa. Siitä huolimatta lisätiedon tarve ja kehittämissuhteita oli kaikkien tutkimusten kohdalla.

4.3 Ammattilaisten ajatuksia kehotunnekasvatuksesta

Laseke-tutkimuksen mukaan monet varhaiskasvattajat ovat tuoneet esille sen, että lapset ohjaavat mahdollista keskustelua seksuaalikasvatuksesta esittämällä erilaisia kysymyksiä. Avoin keskustelun tärkeyttä on korostettu, mutta vain siten, että lapsi ensimmäisenä kysyy ja varhaiskasvattaja vastaa ikä- ja kehitystasoa huomioiden. Tämä ajattelutapa painottaa lapsen oikeudetta saada vastauksia omiin kysymyksiinsä, mikä on iso osa kaikkea kasvatusta. Kysymyksenä on kuitenkin se, että mikäli lapsi ei itse kysy mitään, saako hän ollenkaan minkäänlaista seksuaalikasvatusta. Moni varhaiskasvattaja totesikin, että asia otetaan puheeksi ainoastaan silloin, jos lapsi kysyy, ja vastataan ainoastaan esitettyyn kysymykseen. Tämä ja myös se, että toistaiseksi päivähoidossa ei ole kirjallisia ohjeita siitä, miten lapsia tulee seksuaalikasvattaa, johtaa varhaiskasvattajan oman näkemyksen mukaiseen toteuttamiseen. Varhaiskasvattaja voi myös kokea aiheen haastavaksi tai ei välttämättä osaa ollenkaan vastata esitettyyn kysymykseen. Kasvattajan torjuva, ahdistava tai vihainen reaktio voi myös vaikuttaa lapsen tulkitsemiseen negatiivisesti. Esimerkiksi sillä tavalla, että lapsi ei enää uskalla kysyä seksuaalisuuden aiheesta. (Ingman-Friberg 2016, 42-43.)

Suuri osa varhaiskasvattajista kokivat, että lasten seksuaalikasvatus on luonnollinen ja tärkeä osa arkea päivähoidossa. Monilla oli myös selkeä kuva omasta työstään seksuaalikasvattajina.

Kasvattajat huomasivat, että lasten oli helpompi lähestyä aikuista, joka on työstänyt omaa seksuaalisuuttaan ja jolla on hyvä itsetunto näissä asioissa. (Ingman-Friberg 2016, 43.)

Susanne Ingman-Friberg oli tutkinut ammattilaisten vastauksia kysymykseen “Mitä ajatuksia pienten lasten seksuaalikasvatus herättää sinussa?” ja erotti kolme kohtaa:

1. Ammattilaisilla oli paljon tietoa ja kokemusta seksuaalikasvatuksesta päivähoitossa, mutta ohjeistuksissa, koulutuksessa ja tukimateriaaleissa oli isoja puutteita. Tämä oli ilmennyt muun muassa epävarmuutena ja hämmennyksenä, mikä myös vaikutti ammattilaisten työnhyvinvointiin.
2. Suurin osa ammattilaisista toteuttivat aktiivisesti seksuaalikasvatusta osana työtä ja kokivat aiheen luonnolliseksi ja tärkeäksi. He myös korostivat sen, että on tärkeä huomioida lasten iät, kehitystasot sekä perheiden toiveet.
3. Osa ammattilaisista koki kielteisiä tunteita ja ajatuksia seksuaalikasvatusta kohtaan. Heille seksuaalikasvatus aiheena oli hankalaa, ristiriitaista ja siitä oli vaikeaa puhua vanhempien kanssa ja työyhteisössä. Osa myös koki, että seksuaalikasvatus ei kuulu päivähoitoon vaan se on enemmän vanhempien vastuulla. Esille myös tuotiin hyvin harvat tiedot siitä, mitä seksuaalikasvatus on. Siitä huolimatta vain harva ammattilaisista koki seksuaalikasvatuksen hyvin haastavana.

Yhteenvedossa Ingman-Friberg totesi, että ammattilaisilla, jotka toivat esille lasten seksuaalikasvatuksen mahdollistavia tekijöitä työssään, oli aiheeseen liittyviä myönteisiä asenteita ja arvoja. Ammattilaisilla, jotka taas toivat esille estäviä tekijöitä, puuttui tietoa siitä, miten seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa. Heillä oli myös kielteisimmät asenteet ja arvot lasten seksuaalikasvatusta kohtaan. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016a, 48-49.)

Ingman-Friberg ehdotti, että työpaikkojen puutteisiin voi vaikuttaa luomalla yhteisiä ohjeita varhaiskasvattajille seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa. Hänen mielestä, olisi myös perusteltua seksuaalikasvatuksen mainitseminen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tärkeäksi hän näkee helposti saatavien koulutusten ja tukimateriaalien kehittämisen. Ingman-Friberg uskoo, että tulevaisuudessa näillä keinoilla olisi mahdollista toteuttaa laadullisempaa, asiallisempaa, suunnitteellisempaa ja tasa-arvoisempaa lasten seksuaalikasvatusta päivähoitossa. Hän myös uskoo, että samalla on mahdollista vaikuttaa monen varhaiskasvattajan kokemaan epävarmuuden, epävarmuuden ja ristiriidan tunteisiin sekä helpottaa heidän kokemustaan seksuaalikasvatuksesta haastavana tai vaikeana asiana työssä. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016a, 49-50.)

5.3.1 Ajantasainen tieto

Otimme yhteyttä Väestöliiton lastenpsykiatriin ja asiantuntijalääkäriin Raisa Cacciatoreen sekä Lasten kehotunnekasvatus hankekoordinaattoriin Henriikka Kangaskoskeen. Kysyimme

heiltä, miltä tämänhetkinen kehotunnekasvatuksen tilanne vaikuttaa olevan varhaiskasvatuksessa. Cacciatore ja Kangaskoski vastasivat, että kiinnostusta Väestöliiton kehotunnekasvatuskursseille on yhä enemmän, myös kuntatasolla. Vuodesta 2015 he ovat kouluttaneet noin 3000 lasten kanssa työskentelevää ammattilaista. Vuonna 2022 on myös avattu kehotunnekasvattajien Facebook-ryhmä, johon on tullut jo 2300 aiheesta kiinnostunutta ammattilaista. (Cacciatore & Kangaskoski 2023.)

Aloittaessa uutta hanketta Cacciatore ja Kangaskoski huomasivat, että johtajat vuonna 2022 tunnistivat paljon paremmin kehotunnekasvatus termin kuin vuonna 2019. Myös kehotunnekasvatuksen aiheisten opinnäytetöiden määrä on kasvanut. Siitä huolimatta Cacciatore ja Kangaskoski korostivat, että Suomessa on varmasti paljon alueita, joissa aihetta ei tunneta tai haluta ajatella. Varsinaista tutkimusta tästä ei kuitenkaan ole, mutta näitä ajatuksia on tullut taas esille uuden hankkeen aloituskyselyssä. (Cacciatore & Kangaskoski 2023.)

Kysyimme, onko suunniteltu Laseke-tyyppistä tutkimusta tulevaisuudelle ja onko Väestöliitolla ajankohtaisia projekteja kehotunnekasvatukseen liittyen. Cacciatore ja Kangaskoski vastasivat, että on suunniteltu, sillä edellisestä tutkimuksesta on jo kymmenen vuotta aikaa. Kyse on vain tutkimuksen rahoituksesta. (Cacciatore & Kangaskoski 2023.) Tällä hetkellä Väestöliitolla on kaksi aktiivista hanketta. Ystävällisyyttä kaverisuhteisiin -hanke on alkanut jo vuoden 2022 tammikuussa ja kestää vuoden 2023 kesäkuuhun asti. Hankkeen tavoitteena on henkilöstön tunne- ja vuorovaikutustaitokasvatuksen jatkokoulutuksen avulla ennaltaehkäistä varhais- ja alkuopetusikäisten lasten (seksuaalista) häirintää, kiusaamista ja väkivaltaa sekä vahvistaa lasten hyvinvointia, turvallisuutta ja ystävyystaitoja. Tämän lisäksi tavoitteena on vahvistaa ammattilaisten osaamista ja aloitteellisuutta puhua kehosta, seksuaalisuudesta ja kehoitsetunnosta sekä edistää yhteisöllisyyttä, monenlaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta lapsiryhmissä. Tällä hetkellä jo 680 ammattilaista on käynyt yksittäisen puolen päivän koulutuksen verkossa ympäri Suomea. (Väestöliitto 2022f.)

Toinen hanke on nimeltään Keho, tunne, turva - Lasten seksuaalisen turvallisuuden lisääminen ja se alkoi vuoden 2022 lokakuussa ja kestää vuoden 2023 joulukuun asti. Sen tavoitteena on edistää lasten seksuaalisen turvallisuuden ja lisätä turvataito-osaamisen varhaiskasvatusammattilaisten kohdennetuilla jatkokoulutuksilla erityisen haasteen alueilla Suomessa. Hankkeessa mukana on seitsemän yhteistyökuntaa. Tarkoituksena on vahvistaa varhaiskasvatusammattilaisten osaamista puhua kehosta, seksuaalisuudesta ja tukea kehoitsetuntoa sekä osaaamista vahvistaa lasten seksuaalista turvallisuutta. Tämän koulutuksen käyneet tulevat osamaan havaita ja oikaista kohdealueella esiin tulleita virhekokemuksia, myyttejä, tabuja ja pelkoja. Viimeaikaisten tulosten mukaan on jo 350 koulutettua varhaiskasvatuksen työntekijää ja johtajaa yhteistyökunnissa ja lähialueilla. (Väestöliitto 2022f.)

Cacciatore ja Kangaskoski lisäsivät, että on tarkoitus julkaista lapsien seksuaalisuuteen liittyvien tietotasohaastattelujen tulokset, josta on tehty jo kaksi gradututkielmaa. Sen lisäksi on tehty seuranta ja arviointi kolmen vuoden STEA-hankkeesta, jota halutaan raportoida esimerkiksi JECER-lehteen. Samaan aikaan on tekeillä väitöskirja. (Cacciatore & Kangaskoski 2023.)

Lopuksi kysimme, mitä olisi tärkeää korostaa Cacciatoren ja Kangaskosken mielestä. He vastasivat, että ovat oppineet, että kehotunnekasvatuksen toteutumisessa on tärkeää huomioida:

- Esteet, ennakkoluulot ja virhetiedot keskusteltavaa ennen uuden oppimista
- Seksuaalisuudesta puhumisen käytännön harjoittelu
- Vanhempien etukäteistiedottaminen ja hyväksyvä tuki sekä rinnalla kulkeminen
- Ammattilaisten oma kasvu
- Sopiva lapsentasoinen sanasto
- Johdon tuki oltava (Cacciatore & Kangaskoski 2023.)

5 Opinnäytetyön toteutus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, millä tavalla kehotunnekasvatus toteutuu valitsemassamme Vantaan varhaiskasvatusyksikössä opettajien näkökulmasta. Kehotunnekasvatus on erittäin tärkeä ja ennaltaehkäisevä tekijä lapsen turvallisen kehityksen kannalta. Tästä syystä haluamme saada selville, kuinka hyvin se toteutuu valitsemassamme Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä. Opinnäytetyön tavoitteena on edistää varhaiskasvatusyksikössä toteutuvaa kehotunnekasvatusta selvittämällä varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja kehittämistarpeita.

Koemme myös tärkeäksi, että meidän toimeksiantajamme eli Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen yksikkö hyötyisi tutkimuksestamme. Siihen tähdätään dokumentoimalla ja analysoimalla esille tuotuja varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja kehittämistarpeita. Mikä taas loisi pohjan varhaiskasvatusyksikön kehotunnekasvatuksen kehittämiseksi ja sen laadun parantamiselle. Päätimme, että varhaiskasvatusyksikön nimi ja muut tiedot pidetään anonyymeinä tässä opinnäytetyössä.

5.1 Tutkimuksen muoto ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyö tehtiin tutkielmatyyppisenä kvalitatiivisena tutkimuksena. Tämä tarkoittaa, että meidän yksi päätavoitteistamme oli ilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen. Siitä syystä, ennen varsinaista aineiston keräämistä, meidän tuli huomioida laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä, kuten kvalitatiivisen aineiston keräämistä, tiedon subjektiivisuutta ja kontekstisidonnaisuutta. (Jalasmäki 2021.) Jotta aineistomme vastaisi kvalitatiivisen tutkimuksen kriteereihin, muotoilimme tutkimuskysymykset seuraavasti:

1. Millä tavalla kehotunnekasvatus toteutuu päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta?
2. Millaisia kehittämistarpeita varhaiskasvatuksen opettajat näkevät päiväkodin kehotunnekasvatuksessa?

Kysymykset ovat avoimia, eikä niihin voi vastata lyhyesti tai yksinkertaisesti. Tällaiset tutkimuskysymykset tavoittelevat syvää ymmärrystä ilmiöstä, mikä mahdollistaa laajan kvalitatiivisen aineiston keräämisen. Muuttujat tulevat olemaan monimutkaisia ja vaikeasti mitattavia toisiinsa, mikä on myös laadullisen aineiston ominaispiirre. (Jalasmäki 2021.) Tutkimuskysymyksillä viitataan vain yhteen varhaiskasvatuksen yksikköön ja tämän varhaiskasvatuksen opettajiin.

5.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analysointi

Aiheen vähäisten tutkimusten ja näkyvyyden takia päätimme kerätä tietoa itse. Kvalitatiiviset aineistot ovat usein laajoja ja sen takia hankalia työstämisessä. Siitä syystä päätimme, että kohdistamme aineiston keräämisen vain yhteen varhaiskasvatustyksikköön. Pieni tutkittavien määrä on myös yksi laadullisen tutkimuksen ominaispiirteistä, mikä huomattavasti helpottaa laajan aineiston keräämistä ja sen analysointia. Tulimme siihen tulokseen, että paras mahdollinen tutkimusmenetelmä meidän tapauksessamme on puolistrukturoitu teemahaastattelu. Teemahaastattelu sopii pienelle kohderyhmälle sekä arkoihin aiheisiin, miltä kehotunnekasvatus vaikuttaakin. (Jalasmäki 2021; Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006.) Järkeväksi katsoimme harkinnanvaraisen otannan hyödyntämistä eli pystyimme oman harkinnan mukaan valita tutkimuskohteet ja tutkittavat yksilöt. Harkinnanvarainen näyte sopiikin pieniin tutkimuksiin, joilla ei pyritä yleistämään tulokset suuriin joukkoihin. (Tilastokeskus 2021.)

Saatuamme Vantaan kaupungilta tutkimusluvan toteutimme teemahaastattelut marraskuun 2022 aikana. Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastatteluihin piti osallistua kuusi varhaiskasvattajaa, kolme yhdestä päiväkodista ja kolme toisesta päiväkodista. Varsinaisiin haastatteluihin osallistui neljä varhaiskasvattajaa yhdestä ja yksi toisesta. Haastateltavista yksi oli koulutukseltaan sosionomi, jolla on varhaiskasvatuksen pätevyys. Toisella oli sekä lähihoitajan koulutus että varhaiskasvatuksen pätevyys omaava sosionomitutkimus. Kahdella oli lähihoitajan koulutus ja he olivat erikoistuneet nuorten ja lasten osaamisalaan. Yksi oli taas suorittanut lapsi- ja perhetyön perustutkimuksen, eli lastenhoitajan koulutuksen. Eli ainoastaan kaksi haastatelluista omaavat varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys.

Haastattelut toteutettiin päiväkotien tiloissa yksilö- ja pienryhmähaastatteluina. Osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja anonymista. Haastattelut äänitettiin ja keskimääräinen kesto oli noin 30 minuuttia. Teemahaastatteluiden teemat olivat:

Kehotunnekasvatus käsitteenä

Kehotunnekasvatuksen toteutuminen päiväkodissa

Kehotunnekasvatuksen kehittämistarpeet varhaiskasvattajien näkökulmasta

Aloitimme haastattelut lyhyellä taustatietojen keruulla. Kysyimme ammattinimikkeistä ja työkokemuksista. Tavoittelimme sillä monipuolisempia näkemyksiä ja tietoja. Ensimmäisen teeman alle sijoittuivat kysymykset kehotunnekasvatuksen käsitteestä, siihen liittyvistä ajatuksista, tunteista ja materiaaleista. Toisen teeman kysymysten tarkoituksena oli saada selville, miten kehotunnekasvatus näkyy päiväkotiarjessa ja onko se ylipäättään osana pedagogista toimintaa. Kolmannen teeman kautta halusimme selvittää varhaiskasvattajien mahdollisia kehittämistarpeita ja mielipiteitä lisäkoulutuksista.

Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi aineistonlähteen sisällönanalyysin. Valintamme perustui kovasti tutkimusmenetelmään eli teemahaastatteluun sekä tutkimuksen tarkoitukseen. Sisällönanalyysiä käytetään usein tekstien ja haastattelujen analysoimisessa, minkä takia kiinnitimme juuri siihen huomioomme valintaprosessin alussa (Tietoarkisto 2021). Sisällönanalyysia voi jakaa kolmeen vaihtoehtoon: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Tarkoituksenamme ei ole suora sitominen teoriatiedon tuloksiimme tai vertaaminen jo olemassa olevaan tietoon tai teoreettiseen malliin, mitä tehdään juuri teorialähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysitavassa. Tutkimuksemme tavoitteena on saada ajankohtaista tietoa tietyn varhaiskasvatusyksikön kehotunnekasvatuksen toteutumisesta. Tämän ja meidän tutkimuskysymysten ja harkinnanvaraisen otantamenetelmän huomioonottaen, tuloksemme tulevat näyttämään yhden päiväkotiyksikön ajankohtaisen ja subjektiivisen tilanteen, jolloin emme pystyisi myöskään yleistämään sitä. Se myös tarkoittaa sitä, että kerätty aineistomme ohjaa kovasti tutkimusprosessia ja analyysin tekoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127-133.) Tämä kaikki selittää sen, että meille sopiva vaihtoehto on aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

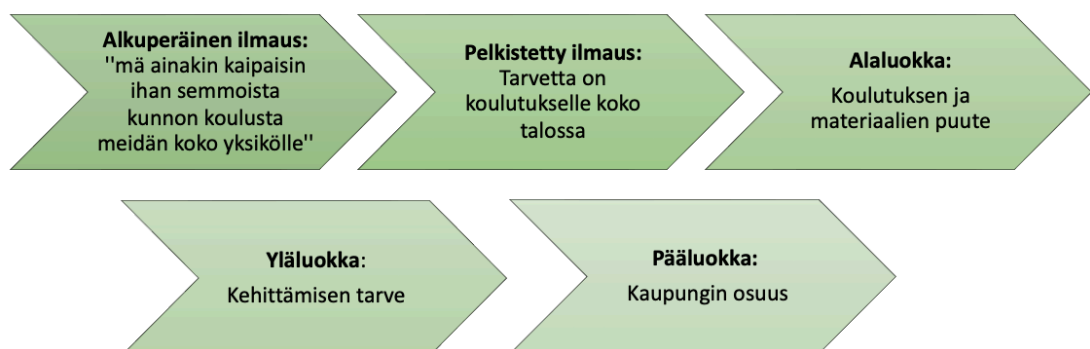
Analysoimme kerättyä aineistoa perusteellisesti ja huolellisesti alusta loppuun. Etenimme tarkistamalla mahdollisia puutteita ja virheitä. Aineistossamme ei ollut tarvetta tietojen täsmennykseen tai täydennykseen, sillä sisältö oli kattava ja monipuolinen. Haastattelut olivat äänitallenteina puhelimissamme, ensimmäisessä haastattelussa kertyi 36 minuuttia 37 sekuntia ja toisessa haastattelussa 15 minuuttia 54 sekuntia. Seuraavaksi jatkoimme kirjoittamalla äänitallennettua tietoa puhtaaksi sanatarkasti eli litteroimalla. Litterointi on olennainen osa aineistoon tutustumista ja sen avulla aineistoa muunnetaan helpommin hallittavaan muotoon. (Hyvärinen, Nikander, Ruusuvuori 2010, 11.)

Käytimme peruslitterointi tapaa, kun kirjoitimme aineiston puhtaaksi. Eli jätimme puhekielen piirteet litteraattiin. Poistimme puheessa esiintyvät täytesanat sekä kesken jääneet lauseet.

Lisäksi poistimme kaikki aiheeseen liittymättömät keskustelut. (Mettovaara 2016.) Tämän menetelmän avulla saimme aikaiseksi sanatarkan, selkeän ja siistin aineiston. Litteroitua tekstiä oli kaiken kaikkiaan 10 sivua. Käytimme Trebuchet MS fonttia ja fonttikoko oli 12.

Päätimme luokitella litteroidun materiaalin. Luokittelu auttaa meitä tuntemaan ja haltuun ottamaan kerättyä materiaalia. Luokittelun tarkoituksena on aineiston järjestelmällinen läpikäynti tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden sekä lähtökohtien määrittämällä tavalla. (Hyvärinen, Nikander, Ruusuvoori 2010, 10-14.) Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähteen sisällönanalyysin. Aineistolähtöinen analyysi noudattaa kolmevaiheista prosessia:

1. Aineiston pelkistämien eli redusointi: Etsitään aineistosta tutkimukselle oleelliset kohdat ja ne merkitään muun muassa alleviivaamalla. Merkityt kohdat pelkistetään kirjoittamalla uudestaan tiivistettyyn muotoon.
2. Ryhmittely eli klusterointi: Pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään. Samaa ilmiötä kuvaavat ilmaukset ryhmitellään niin, että muodostavat alaluokan. Alaluokat otsikoidaan sisältöä kuvaavalla otsikolla.
3. Teoreettisten käsitteiden muodostaminen eli abstrahointi: Jatketaan luokittelua. Yhdistetään ryhmittelyvaiheessa muodostuneet alaluokat yläluokiksi. Yläluokista muodostetaan pääluokkia ja pääluokista taas yksi yhdistävä luokka. Otsikoidaan luokat taas sisältöä kuvaavalla otsikolla. (Tuomi & Sarajärvi 2018 122-127.)

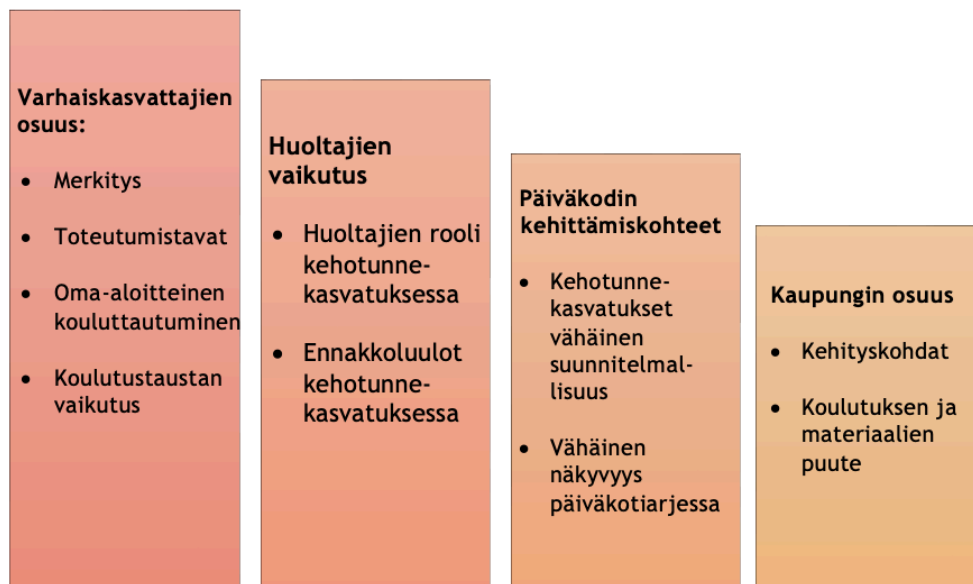

Kuvio 3: Esimerkki pääluokkien muodostumisesta

Aloitimme etsimällä litteroidusta aineistosta pelkistettyjä ilmaisuja. Pelkistäminen toteutui korostamalla kaikki olennaiset kohdat kirjallisesta aineistosta. Listasimme pelkistetyt ilmaisut ja etsimme samankaltaisuudet sekä erilaisuudet ilmauksista. Seuraavaksi yhdistimme pelkistetyt ilmaisut alaluokiksi. Yhdistämällä alaluokkia muodostimme yläluokat ja yläluokkia yhdistämällä muodostimme pääluokat.

6 Opinnäytetyön tulokset

Kokosimme haastattelujen päälöydökset seuraavaan kuvioon, joka esittää aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta esille nousseet pääluokat ja niiden alaluokat.

Kuvio 4: Muodostuneet pääluokat

Seuraavassa aluvuossa syvennymme enemmän päälöydöksiin tuomalla esille ja pohtimalla pääluokkia ja niiden alaluokkien sisältöä.

6.1 Varhaiskasvatuksen opettajien osuus kehotunnekasvatuksen toteutumisessa

Haastateltavien vastauksista korostui paljon vapaaehtoinen ja oma-aloitteinen kehotunnekasvatuskouluttautuminen. Haastateltavat usein korostivat, että Vantaan kaupunki ei tarjonnut kehotunnekasvatukseen liittyvää koulutusta varhaiskasvattajille. Sen lisäksi on nostettu esille, että varhaiskasvatusyksikössä ei keskustella kehotunnekasvatuksesta yleisellä tasolla. Tämän takia kehotunnekasvatukseen liittyvän lisätiedon ja koulutusten hakeminen sekä kehotunnekasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatusyksikössä tapahtuu vain varhaiskasvattajien mielenkiinnon ja motiivien mukaan.

Haastateltavat ovat myös tuoneet esille yleisen oletuksen, jonka mukaan varhaiskasvatuksen opettajien tulee osata toteuttaa kehotunnekasvatusta tai puhua ylipäättään seksuaalisuudesta ilman koulutusta, mikä ei tietenkään pidä paikkansa. Haastateltavat totesivat, että ilman koulutusta tai itsenäistä tiedonhankintaa on hankalaa puhua aiheesta.

“Mä oon itsekin selvittänyt Väestöliitosta ja oon katsonut Raisa Cacciatoren videoita sieltä ja sitten tutustunut PikkuKakkosen materiaaliin. Mutta mä oon tehnyt sen kaiken omalla ajalla kotona nimenomaan, että siihen ei ole kaupungilta resursoitu aikaa. Se on ollut omasta mielenkiinnosta ja siitä, että oon pitänyt sitä tärkeänä.”

Haastateltavien opinnoissa oli hieman eroa kehotunnekasvatuksen suhteen. Osalla oli opinnoissa tarjottavana pintapuolista tietoa aiheesta tai jopa kokonaisia kursseja seksuaalikasvatuksesta. Toisilla taas ei ollut minkäänlaista seksuaali- tai kehotunnekasvatusta. Enemmän tietoa haastateltavat saivat vasta lisäkoulutuksissa, joihin hakeutuivat itse. Tämä oletettavasti vaikuttaa kehotunnekasvatuksen toteuttamisen laatuun varhaiskasvatyüksikössä.

“Lähihoitajaopinnoissa siitä jotain tosi pintapuolista, sitten joskus törmännyt jossain lisäkoulutuksesta.”

Haastattelujen mukaan kehotunnekasvatuksen toteutuminen oli siis itse haastateltavista kiinni. Siitä syystä myös toteutumistavat riippuivat haastateltavien kokemuksista, tiedoista, taidoista, motiiveista sekä intresseistä. Muutama haastateltava kertoi, että he ovat omalla ajalla tutustuneet Väestöliiton ja Pikkukakkosen materiaaleihin, joiden avulla taas ovat toteuttaneet kehotunnekasvatusta lapsiryhmissä. Haastateltavat ovat myös tuoneet esille, että tukena on varhaiskasvatyüksikön seinillä olevat kehotunnekasvatusjulisteet eri kielillä.

“Käytetään Pikkukakkosen tämmöistä kehotunnekasvatusmateriaalia, että me katsootaan niitä pieniä klippejä sieltä mitä on todella hyvä tän ikäisille ja sitten me keskustellaan siitä aiheesta lasten kanssa.”

Haastattelujen aikana on käynyt hyvin selväksi haastateltavien suhtautuminen lasten kehotunnekasvatukseen. Haastateltavat kokivat aiheen todella tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Esille on noussut ymmärrys ja tietoisuus siitä, että kehotunnekasvatus on ihmisoikeus, jonka tietoisuutta tulisi lisätä. Haastateltavat olivat vahvasti sitä mieltä, että kehotunnekasvatusta on liian vähän ja että sen on aloitettava jo varhaiskasvatyüksessä. Haastateltavat jakoivat oman huolen siitä, että mikäli kehotunnekasvatusta ei aloiteta ajoissa, se voi tuntua hyvin vieraalta lapsesta myöhemmin.

“Se on ihmisoikeus, perusoikeus ja sitä tietoisuutta tulisi lisätä.”

“Kyllähän sen pitäisi olla ihan semmoinen jatkumo, ihan samalla lailla, kun esimerkiksi leikkitaidot.”

6.2 Huoltajien vaikutus kehotunnekasvatuksen toteutumiseen

Haastateltavien vastauksista voi päätellä, että vanhemmille kehotunnekasvatus näyttöytyy olevan vieläkin vaikea aihe. Haastateltavat nostivat erilaisia ennakkoluuloja esimerkiksi

kehotunnekasvatuksen sisällöstä, joihin ovat itse törmänneet työn aikana. Sen lisäksi he korostivat, että on yleistä, että seksuaalikasvatus termi herättää negatiivisia tunteita, minkä takia puhutaankin mieluummin kehotunnekasvatuksesta. Haastateltavien mukaan osa vanhemmista ei taas juurikaan reagoi millään tavalla, kun mainitaan kehotunnekasvatusta. Siitä huolimatta haastateltavat näkivät tärkeäksi perheen osallistamisen kehotunnekasvatukseen. He kokivat tarpeelliseksi tuoda perheelle näkyväksi, millä tavalla päiväkodissa on toteutettu kehotunnekasvatusta. He uskoivat myös, että tätä helpottaisi materiaali, joka voisi olla vanhempien käytössä. Tarvetta myös nähtiin muun muassa selkokieliselle materiaalille monikulttuuristen perheiden käyttöön.

”Kun se kohtaa vanhemmat, kun keskustelee siitä niin monelle vanhemmalle se on aika vaikea asia.”

”Kun meillä on paljon täällä monikielisiä perheitä, niin just sen semmoisen yksinkertaisen videon ja sitten semmoisten kuvapankkien, että niille olisi tarvetta selkosuomella.”

6.3 Päiväkodin kehittämiskohteet

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että varhaiskasvatus opettajien suunnittelemaa kehotunnekasvatusta toteutuu tosi vähän päiväkotiarjessa. Varhaiskasvattajat totesivat, että kehotunnekasvatusta ei oteta puheeksi päiväkotiyksikössä ja tämä johtaa sen huonoon toteutumiseen. Haastattelun aikana korostettiin useaan otteeseen sitä, että kehotunnekasvatuksesta ei puhuta lainkaan talossa. Haastateltavien näkemykset kehotunnekasvatuksen tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta olivat yhtenäisiä. Varhaiskasvatuksen opettajat osoittivat pettymyksiänsä kehotunnekasvatuksen vähäisestä näkyvyydestä yksikössä.

”Silloin kun mä avoimessa opiskelin näitä tänne alalle niin siellä puhuttiin tästä, että sitä kautta se on mulle nousut mutta sitten täällä töissä se ei niin näy selkeästi.”

Tuli myös ilmi, että kehotunnekasvatus toteutuu ryhmäkohtaisesti, eli ryhmän pedagogisen suunnitelman mukaisesti. Tämä johtaa taas siihen, että päiväkotiyksikön lapset eivät saa kehotunnekasvatusta yhdenvertaisesti. Tähän vaikuttaa myös ryhmän varhaiskasvattajien pedagogiset valmiudet kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen. Näin ollen haastateltavat kokivat tarvetta yksikkötasoiseen sitoutumiseen.

”On aika ryhmäkohtaista, että täällä tässäkin yksikössä ryhmät itse päättävät, että miten tai näin näkisin toki vähän aikaa on ollut täällä mutta näkisin että jokainen sitten ryhmän opettaja itse painottaa sitä haluamallaan tavalla en osaa sanoa miten se muilla toteutuu mutta meillä toteutuu”

Kaksi haastateltavista ovat suorittaneet sosionomikoulutuksen ja molemmat totesivat, että heidän ryhmässään kehotunnekasvatus toteutuu. Koulutuksen lisäksi molemmat ovat oma-aloitteellisesti käyneet kehotunnekasvatukseen liittyviä koulutuksia.

Muut haastateltavat eivät törmänneet termiin ”kehotunnekasvatus” heidän koulutuksissaan. Lapsen seksuaalikasvatus oli taas tutumpi termi, ja siitä on ollut puhetta myös heidän opintojen aikana. Kertoessamme kehotunnekasvatuksen sisällöstä tuli ilmi, että se toteutuu jollain tavalla jokaisen kasvattajan ryhmässä, muttei suunniteltusi. Kasvattajat olivat sitä mieltä, että se on osa heidän päiväkotiarkea.

”Niin ei ole sellaista suunniteltu, että jos käydään tää läpi ja nyt puhutaan näistä asioista ja nyt katsotaan mitä meidän kehosta löytyy.”

”Mun mielestä se on vaan joka päiväisin arjessa mukana.”

Keskustelu kehotunnekasvatuksen sisällöstä ja sen yhteydestä lapsen seksuaalikasvatukseen loi selkeämmän kuvan aiheesta haastateltaville. Kaikki kasvattajat totesivat, että heidän ryhmässään harjoitellaan jatkuvasti vessarauhaa ja toisen sekä oman kehon kunnioittamista. Nämä asiat ovat myös tärkeä osa kehotunnekasvatuksen kokonaisuutta. Tästä huolimatta nähtiin tarvetta pedagogisesti suunniteltuun kehotunnekasvatukseen talossa.

Haastateltavat toivovat kehotunnekasvatuksen tueksi valmista materiaalia, jotta pääsevät toteuttamaan sitä lapsiryhmissä. Kasvattajat näkevät tarvetta koulutukselle koko yksikön kasvattajille. Toivovat kaupunkitasoista linjausta, jonka avulla lähdetään kehittämään kehotunnekasvatuksen toteutumista. Haastateltavat ehdottivat yksikkötasoista perehtymistä aiheeseen samanaikaisesti, jotta lapsen saavat kehotunnekasvatusta yhtenäisesti. Kaikki haastateltuihin osallistuneet olivat sitä mieltä, että kehotunnekasvatusta on tuotava enemmän esille päiväkotiarjessa.

6.4 Kaupungin osuus

Haastattelun aikana Vantaan kaupungin rooli nousi esille monesti. Haastateltavien mukaan heille ei ole tarjottu kaupungin tasoista koulutusta aiheesta. Kehotunnekasvatusta ei tuotu esille kaupungin tasoisesti, eikä siitä ole tiettyä linjausta. Vantaan kaupungin puutteellista toimintaa kritisoitiin moneen otteeseen. Kasvattajat odottavat Vantaan kaupungilta yhtenäistä linjausta, riittävää koulutusta sekä materiaaleja. Lisäksi haastateltavat ottivat huomioon resurssipulan ja jatkuvan kiireen.

”Ei ole kyllä Vantaan tasoisesti tullut mitenkään esille ja mä uskon että tää on aika semmoinen kirjavat käytännöt että niihin ei ole sellaista yhtenäistä mallia että miten sitä kaupungilla varhaiskasvatusyksikössä esimerkiksi vietäisi eteenpäin, tätä kehotunnekasvatusta. ”

Varhaiskasvatuksen opettajat, jotka ovat käyneet kehotunnekasvatuksen koulutuksia ovat tehneet sitä omasta mielenkiinnosta ja omalla ajalla. Vantaan kaupungilta ei ole resursoitua aikaa tai itse koulusta. Moni haastatelluista olivat tietämättömiä tällaisen koulutuksen saataavuudesta.

”Mä oon tehnyt sen kaikki oman laajalla kotona nimenomaan, että siihen ei ole kaupungilta resurssoitu aikaa että se on ollut sen oman mielenkiinnon ja sen että mä oon pitänyt sitä tärkeänä.”

Mainitsimme haastattelun aikana valtakunnalliseen varhaiskasvatuksensuunnitelmaan tulleet muutokset, jotka liittyvät kehotunnekasvatukseen. Kysyimme, kuinka hyvin nämä ovat tulleet esille ja onko mitään muutoksiin liittyviä toimintoja esiintynyt yksikössä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että nämä muutokset eivät ole näkyneet mitenkään arjessa.

Varhaiskasvattajien ajatukset kehotunnekasvatuksen liittyvien koulutuksien tarpeesta olivat yhtenäisiä. Kasvattajat, jotka ovat jo käyneet aiheesta jonkinlaisen koulutuksen olivat myös kiinnostuneet lisäkoulutuksista. Kehotunnekasvatusta nähtiin aiheena hyvin tärkeäksi ja kasvattajat olivat halukkaita toteuttamaan omissa ryhmissä. Kasvattajat haluavat perehtyä ja saada koulutusta kehotunnekasvatuksesta ennen, kun lähtevät toteuttamaan sen lapsiryhmässä.

”Koskaanhan tietoa ei ole liikaa ja sitten tietysti ehkä tässä, kun on niin paljon osa-alueita varhaiskasvatuksessa joka tulisi ottaa huomioon niin se saattaa olla aika semmoista pintapuolista että kyllä mä ehkä jonkun just tällaisen koulutuksen syvemmän koulutuksen kokisin että olisi ihan”

Moni haastateltavista ehdotti yksikkötasoista koulutusta samanaikaisesti. Eli koko talo voisi käydä koulutuksen kehotunnekasvatuksesta ja siitä lähtisivät toteuttamaan sitä. Heidän mielestensä aihe on sen verran tärkeä, että vaatii sitoutumista koko yksiköltä. Nähtiin tärkeänä, että kehotunnekasvatuksen toteuttamista aloitettaisiin ryhmissä samanaikaisesti, jotta ammattihenkilöt pystyisivät kehittämään sitä yhdessä.

”No mä uskon, että se vaatisi sitten semmoista yksikkötasosta sitoutumista siihen ja sitten että se otetaan semmoiseksi yhdeksi pääaiheeksi jota kaikki ryhmät sitoutuu sitten niin kun toteuttamaan ja sen sitten sisällöstä tulisi varmasti yksikkötasoisesti keskustella että mitä se on mitä se keho tunnekasvatus on tässä.”

Haastattelun aikana esittelimme kasvattajille Väestöliiton materiaalipankkia, josta löytyy monipuolisesti kehotunnekasvatukseen liittyvää materiaalia. Muutama näistä materiaaleista olivat jo hyvin tuttuja kasvattajille mm. uimapukusääntö ja erilaiset julisteet. Kaikki haastateltuun osallistuneet kasvattajat olivat harjoitelleet uimapukusääntöjä omissa ryhmissä lasten

kanssa, mutta moni ei ollut tietoinen, että se on osa kehotunnekasvatusta. Kehotunnekasvatuksen liittyvien materiaalien määrä ja monipuolisuus yllätti kasvattajia. Moni heistä innostui valmiista ja helposti saatavilla olevasta materiaalista.

”Mulle ei edes tullut mieleen etsiä että onko tuollaista valmista materiaalia, mutta että nyt kun tietää niin varmasti otetaan.”

Kasvattajat kaipasivat nimenomaan valmista materiaalia aiheesta, jonka voisi helposti käydä läpi. Materiaalien etsimistä koettiin vaikeaksi ja ajan vieväksi.

”Tarvitsisi olla joku materiaali mikä käydään läpi joku tietty paketti minkä kaikki käy läpi.”

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksemme avulla saimme selville, että Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä varhaiskasvatuksen opettajat hakevat itselle kehotunnekasvatuskoulutusta vapaaehtoisesti ja oma-aloitteisesti omien intressien ja motiivien mukaan. Mikä taas johtuu siitä, että Vantaan kaupunki ei tarjonnut kehotunnekasvatukseen liittyvää koulutusta varhaiskasvattajille, eikä varhaiskasvatusyksikössä keskustella aiheesta yleisellä tasolla.

Siitä syystä, että kehotunnekasvatuksen toteutuminen on itse varhaiskasvattajista kiinni myös toteutumistavat riippuvat heidän omista taidoista, tiedoista, koulutustaustoista, kokemuksista, motiiveista sekä intresseistä. Osa varhaiskasvattajista onkin kertonut tutustuneensa Väestöliiton ja Pikku Kakkosen materiaaleihin, joiden avulla he taas toteuttivat kehotunnekasvatusta lapsiryhmilleen.

Haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien koulutustaustoilla oli hieman eroa ja näin myös todennäköisesti oma vaikutuksensa kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen laatuun. Osalla varhaiskasvatuksen opettajilla oli enemmän tietoa kehotunnekasvatuksesta, sillä heidän opinnoissa oli tarjottavana pintapuolista tietoa aiheesta tai jopa kokonaiskursseja seksuaalikasvatuksesta. Toisilla taas oli vähemmän tietoa, koska heidän opinnoissa ei ollut mitään seksuaali- tai kehotunnekasvatuksen aiheesta. Osa varhaiskasvattajista toikin esille, että enemmän tietoa he ovat saaneet vasta lisäkoulutuksista, joihin hakeutuivat itse.

Haastatteluissa korostui hyvin varhaiskasvattajien positiivinen suhtautuminen lasten kehotunnekasvatukseen sekä ymmärrys ja tietoisuus sen tarpeellisuudesta ja merkityksellisyydestä. Huomionarvoinen kohta on myös varhaiskasvattajien vahva ja perusteltu mielipide siitä, että kehotunnekasvatusta on liian vähän ja sitä on tärkeä aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. Otimme myös esille haastattelussa valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tehdyt muutokset, jotka vahvistavat kehotunnekasvatusta. Haastateltavien mukaan nämä muutokset eivät ole nousseet mitenkään esille heidän yksikössään.

Varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista päätelimme, että vanhemmille kehotunnekasvatus on vieläkin vaikea aihe. Mikä taas johtuu, erilaisista ennakkoluuloista, kuten esimerkiksi kehotunnekasvatuksen sisällöstä. Siitä huolimatta varhaiskasvattajat ovat kokeneet tärkeäksi perheen osallistamisen kehotunnekasvatukseen. Tarpeelliseksi nähtiin tuomisen perheelle näkyväksi, millä tavalla päiväkodissa kehotunnekasvatusta toteutetaan. Varhaiskasvatuksen opettajat uskoivat, että sitä helpottaisi valmismateriaali, jota voisi antaa vanhempien käyttöön. Myös selkokieliselle materiaalille ilmaistiin tarvetta monikulttuurisia perheitä varten.

Vuosina 2013-2014 Väestöliiton Laseke-tutkimuksen mukaan lasten seksuaalisuus ilmeni hyvin paljon päivähoitossa, mutta ammattilaiset eivät kokeneet, että heillä oli riittävästi tietoa, tukea, koulutusta ja materiaaleja voidakseen tulkita, tukea ja suojata sitä (Cacciatore ja Ingman-Friberg 2016a, 32; Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013.) Vieläkin samalta tilanne vaikuttaa meidänkin tutkimuksen kohdalla. Tutkimuksen tulosten mukaan suunnitelmallista kehotunnekasvatusta ei toteudu yksikkötasoisesti valitsemassamme Vantaan päiväkotiyksikössä. Kasvattajat korostivat monesti, että yksikössä ei puhuta ilmiöstä lainkaan, jonka takia se ei myöskään toteudu. Kasvattajat eivät olleet varmoja, onko heillä valmiuksia toteuttamaan kehotunnekasvatusta omissa lapsiryhmissä. Samalla kasvattajat totesivat, että jotkut kehotunnekasvatuksen osa-alueet toteutuvat arjen tilanteiden yhteydessä. Esimerkiksi keskustelut vessarauhasta ja uimapukusäännöissä näkyvät heidän päiväkotiarjessa, mutta se tapahtuu spontaanisesti ei suunnitellusti. Muutama haastelluista sai tutkimuksemme avulla tietää, että jotkut arjen perusaiheet kuuluvat kehotunnekasvatuksen kokonaisuuteen.

Haastattelujen mukaan kehotunnekasvatuksen toteutuminen oli ryhmäkohtaista. Kaksi kasvattajaa totesi, että heidän ryhmässä toteutuu kehotunnekasvatus jollain tavalla. Samalla he kokivat, että siitä ei puhuta yksikkötasoisesti tai kaupunkitasoisesti. He ovat oma-aloitteellisesti kouluttautuneet ja toteuttaneet sitä omissa lapsiryhmissä. Yksi haastatteluun vastanneista oli käynyt kehotunnekasvatuksen liittyvän koulutuksen omalla-ajalla, eli siihen ei resursoitu aikaa. Osalla haastatteluun osallistuneilla ei ollut tietoa kyseisten koulutuksien saatavuudesta. Tähän syynä oli oletettavasti aiheen vähäinen näkyvyys varhaiskasvatussyksikössä.

Haastatteluun osallistuneet kasvattajat toivovat yhtenäistä linjaa koko yksikölle, jolla voisivat viedä asian eteenpäin. Kaikki kasvattajat olivat valmiina ottamaan koulutusta vastaan ja toivoivat sitä myös koko talolle. Kaikki haastatteluun osallistuneet pitivät aiheen tosi tärkeänä ja olivat kiinnostuneita lähtemään toteuttamaan sitä omissa lapsiryhmissä. Kehotunnekasvatuksen toteuttamisen esteenä oli kasvattajien eri tasoiset valmiudet. Erilaisten koulutustaus-
tojen vaikutukset tulivat myös ilmi tutkimuksessamme.

Varhaiskasvatuksen opettajat esittivät myös kehittämisideoita haastattelun aikana. Toiveena olisi saada koko yksikön henkilöstölle koulutusta samanaikaisesti. Lisäksi he uskoivat, että

valmiin materiaalin saatavuus tukisi kehotunnekasvatuksen toteutumista. Haastattelussa todettiin, että kehittämistä on aloitettava lisäämällä tietoisuutta kehotunnekasvatuksesta.

Halusimme lisäksi selvittää, miten tuttuja kehotunnekasvatukseen liittyvät materiaalit ovat kasvattajille. Tuli ilmi, että päiväkotiyksikön joissakin ryhmissä löytyy Väestöliiton kehittämää julisteita, jotka kuuluvat kehotunnekasvatuksen kokonaisuuteen. Lisäksi on katsottu lapsiryhmissä Pikku Kakkosen uimapukusääntö-videot läpi. Tästä selvisi meille, että monella kasvattajalla ei ollut tietoa kehotunnekasvatuksen laajuudesta, sillä eivät tietäneet, että heidän yksikön seinillä roikkuvat julisteet ovat osa kehotunnekasvatusta.

Koemme, että olemme saavuttaneet kaikki asettamiimme tavoitteet. Teemahaastattelun avulla pääsimme onnistuneesti tutkimaan kehotunnekasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Saimme arvokkaita, monipuolisia ja avoimia vastauksia kysymyksiimme, joita olemme tuoneet esille aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta. Koemme, että olemme saaneet monipuolisen ja kattavan kuvauksen siitä, millä tavalla kehotunnekasvatus toteutuu Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Varhaiskasvattajat ovat myös tuoneet esille useita kehittämistarpeita, mitä oli tavoitteena selvittääkin ja tuoda esille edistääkseen kehotunnekasvatuksen tilannetta. Meille oli tärkeää, että toimeksiantajamme eli Vantaan kaupunki sekä sen piiriin kuuluva varhaiskasvatusyksikkö hyötyisivät tutkimuksestamme. Siihen olemme tähdänneet dokumentoimalla ja analysoimalla esille tuotuja varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja kehittämistarpeita. Uskomme, tämän luovan hyvän pohjan varhaiskasvatusyksikön kehotunnekasvatuksen kehittämiseksi ja sen laadun parantamiselle.

Saimme palautteita haastatteluun osallistuneista kasvattajilta tämän tutkimuksen ajankohtaisuudesta ja tärkeydestä. He suhtautuvat hyvin myönteisesti tutkimuksen aiheeseen sekä sen toteutustapaan. Saimme aikaiseksi mielenkiintoisia ja merkityksellisiä keskusteluja. Keskustelut olivat hyvin lapsilähtöisiä, juuri sellaisia kuin tavoittelimme niiden olevan. Haastatteluun osallistuneet kasvattajat refleктоivat haastattelun aikana omia kokemuksia ja toimintoja. Tämä toi esille arvokkaita ajatuksia ja näkökulmia. Haastateltavat olivat mukana keskusteluissa täysin avoimesti ja aidosti. Haastattelun aikana uskallettiin kritisoida eri tahojen toimintaa sekä yleisiä kehittämistarpeita aiheesta.

Olemme aiemmin tarkastaneet muiden ammattikorkeakoulujen (Laurea, LAB ja HAMK) vastaavanlaisten opinnäytetyötutkimusten tuloksia ja pohdintoja. Tässä vaiheessa pystymme verrata omia tutkimustuloksia muiden tutkimustuloksiin. Muiden tutkimuksissa varhaiskasvattajien suhtautuminen lasten seksuaalisuuteen oli normaalia, mikä näkyi myös meidän tutkimustuloksissamme. Sekä muiden että meidän tutkimustuloksissamme varhaiskasvattajat korostivat kehotunnekasvatuksen tärkeyttä ja tarpeellisuutta. Meidän valitsemassa

varhaiskasvatussyksikössä kehotunnekasvatus oli jokapäiväistä arkea, mutta suunnitelmallisuus ja kokonaisvaltaisuus puuttui niin kuin suurimmassa osassa tutkituista päiväkodeista.

Muiden tutkimuksissa kävi ilmi, että korkeakouluopinnoissa ei hirveästi käsitelty kehotunnekasvatusta aiheena. Kasvattajat ovat saaneet törmätä aiheeseen vasta työelämässä, ja sen kautta ovat hankkineet lisätietoa sekä osaamista materiaaleja lukemalla sekä osallistumalla erilaisiin koulutuksiin. Ainakin yhdessä tutkimuksessa yksikkö oli järjestänyt lyhyen koulutuksen koskien kehotunnekasvatusta. Meidän tutkimuksemme tapauksessa osa varhaiskasvatuksen opettajista on törmännyt lasten seksuaalikasvatukseen ammattikorkeakouluopinnoissa, mutta omalta yksiköltä eivät ole saaneet lisäkoulutusta. Suurin osa kasvattajista on hankkinut lisätietoa ja osaamista ainoastaan omalla ajalla omien intressien pohjalta.

On osittain nostettu muiden tutkimuksissa Väestöliiton tai Ylen lasten kehotunnekasvatusmateriaali, mitä meidänkin haastateltavat kertoneet hyödyntäneensä. LAB-ammattikorkeakoulun opinnäytetyön kanssa oli kaikista enemmän eroavaisuuksia. Heidän tutkittavassa päiväkodissa kehotunnekasvatus oli vahvasti suunnitelmallista ja osaa päiväkodin arkea. Siellä kehotunnekasvatukselle oli oma vuosisuunnitelma osana pedagogiikan rakenteita, mitä meidän valitsemassamme varhaiskasvatussyksiköltä puuttui. Siellä vanhempien kanssa on keskusteltu aktiivisesti aiheesta, mutta meidän haastateltavat varhaiskasvattajat keskustelivat aiheesta satunnaisesti. Lisätiedon ja koulutusten tarve sekä kehittämisehdotuksia oli kaikkien tutkimusten kohdalla.

Aiemmin mainitsimme, että Susanne Ingman-Friberg oli tutkinut Laseke-tutkimuksen yhteydessä saatuja ammattilaisten vastauksia kysymykseen ”Mitä ajatuksia pienten lasten seksuaalikasvatus herättää sinussa?”, mistä hän erotti kolme kohtaa. Niistä kohdista olemme huomanneet joitakin yhtäläisyyksiä meidän tutkimustulosten kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajilla oli samalla tavalla tietoa ja kokemusta kehotunnekasvatuksesta, mutta ohjeistuksissa, koulutuksessa ja tukimateriaaleissa oli huomattavia puutteita. Suurin osa varhaiskasvattajista oli samalla tavalla kokenut aiheen tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Ingman-Friberg oli ehdottanut muun muassa sen, että työpaikkojen puutteisiin voi vaikuttaa luomalla yhteisiä ohjeita varhaiskasvattajille seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa sekä helposti saatavien koulutusten ja tukimateriaalien kehittämisen (Ingman-Friberg 2016, 49-50.) Uskomme, että näillä samoilla keinoilla laadullisemman ja suunnitteellisemman kehotunnekasvatuksen toteuttaminen olisi mahdollista myös tutkimassamme varhaiskasvatussyksikössä.

Kuten aikaisemmin mainitsimme, Laseke-tutkimuksessa varhaiskasvatuksen opettajat totesivat, että yleensä mahdollisia seksuaalikasvatukseen liittyviä keskusteluja aloittavat ja ohjaavat itse lapset. Tämä ja kirjallisten ohjeiden puute päivähoitossa johtaa varhaiskasvattajien oman näkemyksen mukaiseen toteuttamiseen. (Ingman-Friberg 2016, 42-43.) Myös meidän

haastattelussamme tuli ilmi, että aiheesta yleensä puhutaan, kun lapsi ottaa sen esille. Mikä taas vaikuttaa varhaiskasvattajien valmiuksiin toteuttaa kehotunnekasvatusta.

Otettua yhteyttä Väestöliiton lastenpsykiatriin ja asiantuntijalääkäriin Raisa Cacciatoreen sekä Lasten kehotunnekasvatus hankekoordinaattoriin Henriikka Kangaskoskeen, saimme todella arvokasta ja tärkeää tietoa kehotunnekasvatuksen tämänhetkisestä tilanteesta. Sen pohjalta saimme tietää, että kehotunnekasvatus koulutusaiheena herättää yhä enemmän kiinnostusta ja lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia koulutautuu jatkuvasti. Saimme tietää, että kehotunnekasvatustermiä tunnustetaan enemmän ja sen muutos näkyy jo parin vuoden sisällä. Siitä huolimatta Suomessa on todennäköisesti vielä alueita, joissa aihetta ei tunneta tai haluta ajatella. Sen lisäksi saimme tietää, että Laseke-tyyppisiä tutkimuksia on suunniteltu ja on yhä aktiivisia kehotunnekasvatushankkeita, mikä tarkoittaa, että aihe on vieläkin hyvin ajankohtainen yhteiskuntatasolla. (Cacciatore & Kangaskoski 2023.)

Tämän opinnäytetyötutkimusprosessin kautta pääsimme tutkimaan mielenkiintoista, ajankohontaista ja tärkeää aihetta. Olemme laajentaneet ymmärrystä lasten seksuaalikasvatuksesta, seksuaalisuuden kehittämisestä ja ilmentämisestä, seksuaalioikeuksista, varhaiskasvatuksesta sekä kehotunnekasvatuksesta ja sen tämänhetkisestä tilanteesta. Haastattelumateriaalien ja kerätyn teoriaosuuden avulla käsitämme nyt paremmin kehotunnekasvatuksen nykytilaa varhaiskasvatuksessa ja saimme nostettua esille konkreettisia kehittämistarpeita monista näkökulmista. Henkilökohtaisesti opinnäytetyöprosessi on ollut antoisa, sillä pääsimme pohtimaan myös omia arvoja lasten kanssa työskentelevinä ammattilaisina sekä tarkastelemaan seksuaalikasvatusta eri näkökulmista. Vaikka varhaisiän seksuaalikasvatus oli jo jonkin verran tuttu aihe meille, vahvistimme vielä enemmän ymmärryksen kehotunnekasvatuksen tärkeydestä ja tarpeellisuudesta. Ymmärsimme myös, että kehotunnekasvatus on yhteiskunnallisesti todella merkittävä aihe, sillä se vaikuttaa paljon lapsen kehitykseen ja tulevaisuuden aikuiselämään.

Vaikka olemme haastatelleet viisi varhaiskasvatuksen opettajaa kuudesta, uskomme silti saaneen riittävästi monipuolista ja mielenkiintoista tietoa, ja olemme tyytyväisiä lopputulokseen. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme kehittäneet omaa osaamista tutkia rajattua aihetta sekä haastattelujen tekoa. Saimme aikaiseksi merkityksellisiä keskusteluja ammattilaisten kanssa, jotka pitivät kehotunnekasvatuksen yhtä tärkeänä kuin mekin. Pääsimme pohtimaan yhdessä kasvattajien kanssa kehittämistarpeita ja esille nousi eri näkökulmia, mikä rikastutti tutkimuksemme sisältöä. Keskustelut olivat täysin lapsilähtöisiä ja lapsen etu pidettiin aina ensisijalla. Haasteena näimme haastatteluaikojen sopimisen toimeksiantajamme kanssa, mikä johtui varhaiskasvatusympäristön kiireisyydestä sekä omien aikatauluhaasteista. Soittoajan sopiminen varmasti olisi helpottanut ja nopeuttanut haastatteluprosessia kuin sähköpostin kautta viestittely. Tämän aiomme pitää muistissa tulevissa työ- ja opiskelupaikoissa.

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessamme toimimme yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti, joiden mukaan tutkimuksen teossa tulee kunnioittaa ihmisarvoja, yksityisyyttä, itsemääräämisoikeutta ja muita oikeuksia. Vältimme mahdollisten vahinkojen tai haittojen ilmenemistä mm. haastatteluissa. Pidimme koko ajan mielessä, että haastattelujen avulla saamamme tieto on arvokasta, emmekä voida olla aina samaa mieltä haastateltavien kanssa. Tutkijoina kohtelimme haastateltavia henkilöitä tasa-arvoisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaneen. (Vuori 2021.)

Tutkimusaiheemme on todella tärkeä, sillä kyseessä on lapsen oikeuksien toteutuminen ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti toiminen. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus kehotunnekasvatukseen. Sen avulla lapsi kasvaa onnelliseksi ja pärjääväksi omaksi itsekseen. Kehotunnekasvatus opettaa lapsille kunnioitusta, tasa-arvoa sekä itsemääräämistä, jota kuuluvat yleisiin eettisiin periaatteisiin. Näin ollen tutkimukseen käytettävä aika ja resurssi ovat perusteltuja.

Tutkimukseen sisältyi varhaiskasvatuksen opettajan haastattelu, joten otimme huomioon siihen liittyvät eettiset kysymykset. Annoimme saatekirjeet varhaiskasvatuksen opettajille, joissa tuli ilmi haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuus ja anonymisyys. Varmistimme, että haastateltavat saivat kattavasti tietoa tutkimuksesta ja sen etenemisestä. Haastattelukysymykset muotoilimme niin, etteivät ne johtaisi haastateltavia vastaamaan tietyllä tavalla. Näin varmistimme, että haastateltavat tuovat esille omia näkemyksiä ja kokemuksia.

Tutkimuksen tasoa, luotettavuutta ja johtopäätösten pätevyyttä arvioidaan koko tutkimusprosessin aikana. Triangulaatio eli erilaisten aineistotyyppien, teorioiden, näkökulmien ja analyysimenetelmien käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta. Näin pystymme osoittamaan, että saatu tutkimustulos ei ole sattumanvarainen, vaan samaan tulokseen on mahdollista päätyä erilaisilla lähestymistavoilla. Laadullisen tutkimuksen tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia. Laadullisessa tutkimuksessa olennaisinta on arvioida tutkimuksen uskottavuutta ja luotettavuutta. Käytetyllä tutkimusmenetelmällä on osoitettava sitä, mitä tutkimuksessa lähdettiin tutkimaan. Luotettavuutta voidaan arvioida eri tavoin. Yksi tapa arvioida luotettavuutta on yleistettävyyden ja siirrettävyyden, eli voiko tutkimuksen tuloksia yleistää tai siirtää muihin kohteisiin. (Jyväskylän yliopisto 2021.)

Tutkimuksemme on vaikea yleistää, sillä tutkimus on kohdennettu ainoastaan yhteen varhaiskasvatusyksikköön ja sen varhaiskasvatuksen opettajiin. Näin ollen tutkimuksemme on subjektiivinen ja sen tulosten perusteella ei voi tehdä yleistäviä päätelmiä ilmiöstä. Tutkimuksen yleistettävyyden olisi mahdollista, mikäli toteuttaisimme tutkimusta useammassa päiväkodissa.

Tavoittelimme tutkimuskysymyksistä syvempää ymmärrystä ilmiöstä ja muotoilimme kysymyksiä sen mukaisesti. Teemahaastattelussa pidimme huolta siitä, että haastateltavat pääsisivät

jakamaan täysin omia näkemyksiä. Teemahaastattelun lisäksi käytimme tutkimuksessa laadukkaita ja monipuolisia lähteitä, jotka ovat tukeneet tutkimusprosessin etenemistä. Haastattelun tulokset sekä materiaali oli purettu rehellisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkimuksen tuloksia on avattu alkuperäisessä muodossa, muuntelematta niitä mihinkään suuntaan. Tuimme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta oikeilla tiedonhankinta- tutkimus- sekä arviointimenetelmillä

7.2 Jatkotutkimusehdotukset

Kehotunnekasvatuksen toteutumisen tutkimiselle on tarvetta jatkossakin. Tätä asiaa ei ole tutkittu laaja-alaisesti Laseke-tutkimuksen jälkeen. Laajempi tutkimus aiheesta tietysti sisältää omia haasteitaan. Meidän opinnäytetyössämme keskityimme pelkästään varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmaan. Tätä samaa aihetta on mahdollistua tutkia myös lasten näkökulmasta. Lapsia voi iänmukaisesti haastatella kehotunnekasvatuksesta tai tutkimusta voi suorittaa seuraamalla päiväkotiarkea eri lapsiryhmissä. Lapsen osallistaminen tutkimukseen lisää tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Tässä tapauksessa tutkimuslupaa on haettava lapsen huoltajilta sekä lapselta itse. Kehotunnekasvatus on oleellinen osa lapsen kehitystä, joten heidän näkemyksien esille ottaminen on myös tärkeä.

Kehotunnekasvatus on aihe, joka pikkuhiljaa tulee esille yhä enemmän. Asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore sekä Lasten kehotunnekasvatus hankekoordinaattori Henriikka Kangaskoski totesivat että kehotunnekasvatusta tunnustetaan enemmän ja muutosta on tapahtunut parin vuoden aikana. Tämä mahdollisesti tarkoittaa sitä, että kehotunnekasvatuksen näkyvyys lisääntyy yleisellä tasolla. Lisäksi vuonna 2022 valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tapahtuneet muutokset ovat tukeneet kehotunnekasvatusta. Näiden muutoksien vaikutukset eivät näkyneet vielä meidän tutkimuksen aikana. Näemme tarvetta jatkotutkimukselle, jossa selvitetään, onko kehotunnekasvatuksen vahvistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa aikaansaanut muutoksia sen näkyvyyteen varhaiskasvatussyksikössä.

Lähteet

Painetut

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2000. Vauvasta naperoiseksi -pienien lasten seksuaaliterveydestä. Väestöliitto.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen- opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus- Seksuaalisuuden portaat Minerva 2019.

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Ingman-Friberg, S. 2016. Ammattilaisten ajatuksia lasten seksuaalikasvatuksessa. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016a. Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016b. Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016c. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

Kankkunen, H. & Takala, O. 2016. Varhaiskasvatus rinnalla kulkijana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalisuuden portaat. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset

Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S. & Vehkaoja, S. 2019. Uteliaana seksuaalisuudesta. Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Väestöliitto, Veikkaus & HUS. Viitattu 19.11.2022. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>

Ilmonen, K., Korhonen, E., Lipsanen, L., Kaukoranta, R. & Kotiranta, S. 2019. Seksuasiooikeudet. Väestöliitto. Helsinki. Viitattu 19.11.2022. https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/12/12839351-valmiswebseksuaalisuusosoikeus_julkaisu_2019_sisus_web.pdf

Jyväskylän yliopisto 2021. Tutkimuksen toteuttaminen. Viitattu 24.12.2022

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>

Kauppila, P. 2020. Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia seksuaalikasvatuksesta. Sosionomityö. Hämeen Ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna. Viitattu 4.1.2023.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345999/Pia%20Kauppila%20Opinn%c3%a4ytety%c3%b6.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Koskiluoma K. 2020. Kehotunnekasvatusta varhaiskasvatukseen. Viitattu 20.12.2022

<https://www.talentia-lehti.fi/kehotunnekasvatusta-varhaiskasvatukseen/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019. 15-18-vuotiaan seksuaalinen kehitys. Viitattu

10.10.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>

Mettovaara J. 2016. Eri litterointityyppien käyttötarkoitukset. Viitattu 30.12.2022

<https://spoken.fi/eri-litterointityyppien-kayttotarkoitukset/>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 2.10.2022

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf

Pusuhippaa, lääkärileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013. Kysely varhaiskasvatuksen am-

mattilaisille 2013. Väestöliiton julkaisu. Viitattu 4.1.2023. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/06/8ac2e7a6-pusuhippaa-kyselyn-kuvaus.pdf>

Räty, R. & Kunnari, S. 2021. Kehotunnekasvatus varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien näkemyksiä. Sosionomityö. LAB-ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.12.2022.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/495589/Opinn%c3%a4ytety%c3%b6_Sirja_Kunnari_ja_Riia_R%c3%a4ty.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietova-

ranto. Mitä laadullinen tutkimus on? Viitattu 22.12.2022 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html

Salonen, H. 2021. Varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten seksuaalikasvatuksesta. Sosionomityö. Laurea Ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.12.2022.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/499900/Salonen_Heini.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. Helsinki 2019. Viitattu 4.1.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZqA. Viitattu 12.1.2023. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tilastokeskus 2021. Harkinnanvarainen näyte. Viitattu 22.12.2022 https://www.stat.fi/meta/kas/hark_var_nayte.html

Tietoarkisto 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Viitattu. 22.12.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Viitattu 10.11.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vuori J. 2021. Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Viitattu 24.12.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

Väestöliitto 2022a. Lapsen seksuaalioikeudet. Viitattu 22.11.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/03/c93d1fda-lapsen-seksuaalioikeudet.pdf>

Väestöliitto 2022b. Mitä on kehotunnekasvatus. Viitattu 14.10.2022 = <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/01/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf>

Väestöliitto 2022c. Ohjaavat asiakirjat ja tutkimukset. Viitattu 4.1.2023. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/mita-on-kehotunnekasvatus/ohjaavat-asiakirjat/>

Väestöliitto 2022e. Tutkimuksia kehotunnekasvatuksesta. Viitattu 16.12.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/ajankohtaista/tutkimuksia-kehotunnekasvatuksesta/>

Väestöliitto 2022f. Lasten kehotunnekasvatus. Viitattu 8.1.2023. <https://www.vaestoliitto.fi/vaestoliitto/hankkeet/lasten-kehotunnekasvatus/>

WHO. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. THL. Viitattu 10.10.2022. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Julkaisemattomat

Cacciatore, R., & Kangaskoski, H. 2022. Asiantuntijahaastattelu. 4.1.2023.

Jalasmäki, H. 15.12.2021. Luentomateriaali. Tutkimus- ja kehittämismenetelmät. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 26.9.2022.

Kuviot

Kuvio 1: Kehotunnekasvatuksen kahdeksan osa-aluetta (Väestöliitto 2022b.)	16
Kuvio 2: Pusuhippaa, lääkarileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus 2013 (Väestöliiton julkaisu 2023).....	20
Kuvio 3: Esimerkki pääluokkien muodostumisesta.....	28
Kuvio 4: Muodostuneet pääluokat	29

Taulukot

Taulukko 1: Lapsen seksuaalioikeudet WHO standardien mukaan (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2010, 38-42.).....	12
Taulukko 2: Laseke-tutkimuksen vastaajat (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016a).	19

Liitteet

Liite 1: Saatekirje.....	47
Liite 2: Haastattelurunko	48
Liite 3: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen.....	49

Liite 1: Saatekirje

Saatekirje

Hyvä vastaanottaja

Olemme kaksi viimeisen vuoden sosionomiopiskelijaa Laureasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on saada ajankohtaista tietoa kehotunnekasvatuksen toteutumisesta päiväkodissanne. Tavoitteena on tutkia kehotunnekasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Tavoitteena on myös selvittää varhaiskasvatuksenopettajien näkemyksiä ja kehittämistarpeita varhaiskasvatuksessa toteutuvasta kehotunnekasvatuksesta.

Opinnäytetyön tutkimus toteutetaan teemahaastattelujen avulla, johon pyydämme teidät osallistumaan. Haastattelu toteutetaan pari- tai pienryhmähaastatteluina, osallistujien määrän mukaan. Haastattelujen kesto on noin neljäkymmentäviisi (45) minuuttia. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja tapahtuu anonymisti. Vastauksien perusteella ei voi tunnistaa haastateltavaa. Tutkimusaineistoa kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten. Haastateltavien vastauksen käsitellään luottamuksellisesti.

Nauhoitamme haastattelut, jotta voimme reflektoida vastaukset mahdollisimman tarkasti opinnäytetyöhön. Nauhoitteita kuuntelee vain opinnäytetyön tekijät, eli me. Nauhoitteet hävitetään opinnäytetyön teon jälkeen asiallisesti. Opinnäytetyö on luettavissa Thesus-julkaisuarkistosta, kun olemme julkaisseet sen. Haastateltavalla on mahdollisuus lukea haastattelun avulla syntynyt sisältö ennen julkaisua.

Meille voi esitellä tutkimukseen liittyviä kysymyksiä sähköpostitse. Kiitos osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin,

Ayshat Matsieva

Elisabeth Saifoulina

Liite 2: Haastattelurunko

Haastattelurunko:

1. Taustatiedot

Ikä:

Ammattinimike:

Työkokemus alalta:

2. Kehotunnekasvatus käsitteenä

2.1 Onko kehotunnekasvatus sinulle tuttu käsite?

2.2 Minkälaisia ajatuksia ja tunteita käsite herättää?

2.3 Oletko tutustunut kehotunnekasvatuksen sisältöön ja materiaaleihin?

3. Kehotunnekasvatuksen toteutuminen päiväkodissa

3.1 Toteutuuko kehotunnekasvatus osana päiväkodin pedagogista toimintaa?

- Jos toteutuu, miten se näkyy päiväkotiarjessa?

- Jos ei, mistä se johtuu?

4. Kehotunnekasvatuksen kehittämistarpeen varhaiskasvattajien näkökulmasta

4.1 Minkälaisia kehittämistarpeita on mielestäsi päiväkodissa toteutuvassa kehotunnekasvatuksessa? |

4.2 Kaipaako mielestäsi lisää tietoa tai koulutusta kehotunnekasvatuksesta?

Liite 3: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Sosiaalialan koulutusohjelma
Tikkurilan Kampus

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISEEN

Opinnäytetyö toteutetaan noudattaen tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemää hyvää tieteellistä käytäntöä (Hyvä tieteellinen käytäntö ... 2012). Olen saanut tietoa opinnäytetyön sisällöistä, sen tavoitteista sekä nähnyt opinnäytetyöhön liittyvän haastattelurungon.

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastatteluun. Henkilötietoja ei kerätä, joten tutkimusrekisteriä ei synny. Antamiani vastauksia ei voi yhdistää minuun jälkikäteen opinnäytetyön kirjallisessa tuotoksessa. Kaikki vastaustiedot ovat luottamuksellisia. Minulle on selvitetty opinnäytetyön tarkoitus ja siinä käytettävät tiedonkeruun (kuten haastattelu/videointi/valokuvaaminen/ääninauhitteet) ja tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja ja tiedonkeruussa saatua materiaalia (kuten videointi/valokuvaaminen/ääninauhitteet) käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin sekä sen loppuraportointiin/esittämiseen. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys ja paikka _____

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän/tekijöiden allekirjoitus ja nimenselvennys

(Vastaajien tiedot eivät tule näkyviin, suostumuslomakkeet kansioidaan ja säilytetään lukitussa tilassa Laureassa)